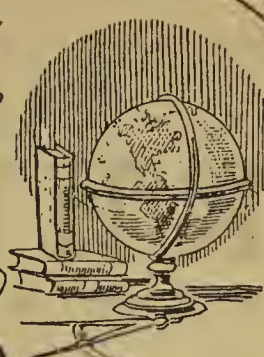

Заморський Вістник

THE TRANS-OCEANIC HERALD

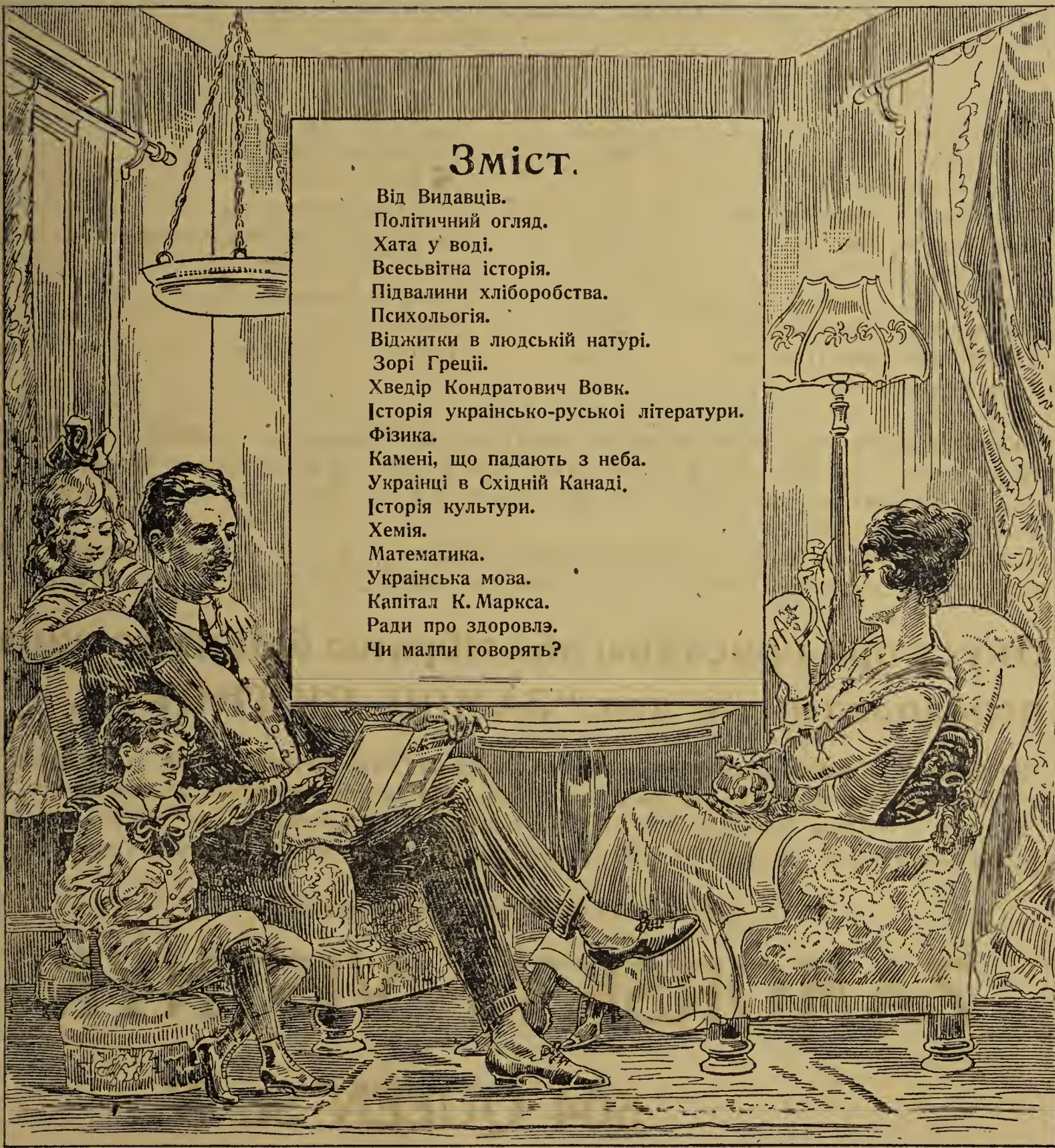
Числа XII — XIV

Торонто, Онт. Листопад 1, 1920.

Рік I.

Зміст.

Від Видавців.
Політичний огляд.
Хата у воді.
Всесвітня історія.
Підвалини хліборобства.
Психологія.
Віджитки в людській натурі.
Зорі Греції.
Хведір Кондратович Вовк.
Історія українсько-руської літератури.
Фізика.
Камені, що падають з неба.
Українці в Східній Канаді.
Історія культури.
Хемія.
Математика.
Українська моза.
Капітал К. Маркса.
Ради про здоров'я.
Чи малпи говорять?

Накладом і з друкарні "Робітничої Книгарської і Видавничої Спільки"

504 Queen St. W. Toronto, Ont.

Ціна 25ц.

ВАЖНЕ!

ВАЖНЕ!

КНИЖКИ ДАРОМ!

Видавництво "Заморського Вістника" дає даром за \$ 1.00 книжок кожному, хто пришле цілорічну передплату з Канади в сумі \$ 2.50, з Злучених Держав \$ 2.75. Може бути за 1920-ий або на 1921-ий рік. За дві передплаті разом на \$ 2.50 вже заплаченою пересилкою. на 1920 і 1921 кожний дістане книжок даром

Книжки до вибору є слідуючі:

Дарвінізм	80 ц.	Таємниця Америки	15 ц.
Географія	80 ц.	Витворенє Характеру	15 ц.
Фільзофія Штуки	50 ц.	Як Кров Кружить	15 ц.
Перекази Старинного Світа	35 ц.	Відродженє України	10 ц.
Про Жіночу Неволю	30 ц.	Як Люди Навчилися Числити	10 ц.
Коли Зійшло Сонце	30 ц.	Робітничі Пісні	10 ц.
Початки Укр. Соц. в Галичині	25 ц.	Вода в Природі	5 ц.
Міжнародні Револ. Партії	25 ц.	Земна Куля	5 ц.
Незвичайні Дива Природи	20 ц.	Боротьба о Сонце	3 ц.
Північний Бігун	15 ц.		

Крім додатку книжок за прислану передплату на "Заморський Вістник", видавництво дасть кожному з передплатників "Зам. Віст." при замовленю за готівку на усі вище наведені книжки 35 процент опусту, себто за \$ 1.00 готівки на \$ 1.35 книжками, або за \$ 10.00 готівки на \$ 13.50 книжками і т. д.

Опуст (ОФЕРТА) як на передплату "Зам. Вістника", так і на замовлення книжок починає ся від 1-го Листопада 1920 і буде продовжатись до 31-го Грудня 1920 (повних два місяці).

Опуст при присланю або зібраню більшого числа передплатників для "ЗАМОР. ВІСТНИКА".

На кождих зібраних цілорічних пять пер. плат на "Зам. Вістник" шеста буде даром, чи се для гуртка тих, що склали ся, чи того хто зібрав. На десять передплат дві даром і т. д.

Отже, до діла чим скорше. З надходячою зимою кожний має нагоду набути даром книжок, передплачуючи "Зам. Віст.", або купуючи за готівку о много таньше, як звичайно.

Замовлення і гроші висилайте на адресу:

ZAMORSKYJ VISTNYK

504 QUEEN St. W.

Toronto, Ont. Canada.

Давайте читати се оголошене Вашим товаришам, сусідам або знакомим, де лише живуть наші люди.

ЗАМОРСЬКИЙ ВІСТНИК

Числа XII — XIV

Торонто, Онт.

Листопад 1, 1920.

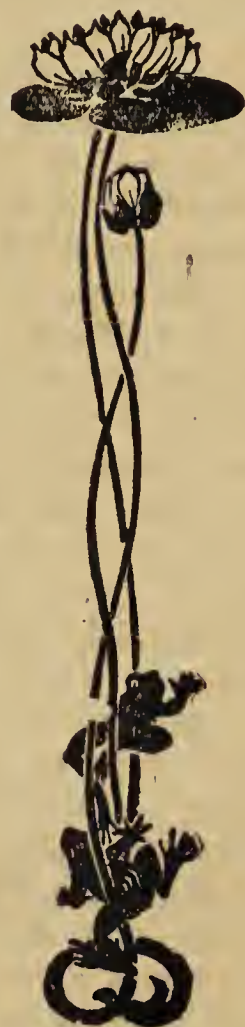
Рік I.

ВІД ВИДАВЦІВ "ЗАМОРСЬКОГО ВІСТНИКА"

ПРО СПІЗНЕНЕ "ЗАМОРСЬКОГО ВІСТНИКА".

Се число "Заморського Вістника", як ми раіш повідомляли, спізнилось, завдяки перенесенню книгарні і друкарні "Робітничої Книгарської і Видавничої Спільки" до власної хати під ч. 504 Queen St. W.

Видавці "Заморського Вістника" вірять, що передплатники і читачі нашого журналу розуміють наші обставини і вибачать се спізнене.

Власна хата "Заморського Вістника".

Пишучи тепер до "Заморського Вістника" пам'ятайте на нашу нову адресу:

Zamorskyj Vistnyk

504 QUEEN St. W.

TORONTO, CANADA.

ПОЛІТИЧНИЙ ОГЛЯД.

Польсько-большевицький мир. Завішене зброї і евентуально мир між Польщею а большевиками уважають за перемогу польсько-французської дипломатії. Мир в Ризі роблено похапцем. Наче обидва боги чогось квапились. За землі, гроші і границі дуже не торгувались. Замість злата Ляхи зажадали від Москви дерева, а з України заліза. Большевики на те згодились. Границі встановлено теж після польської волі. Принцип самоозначення націй пішов в кут, і большевики згодились відступити Ляхам 16,000.000 (шіснадцять мільйонів) Українців, Білорусинів та Литовців. Коли большевики згадали про плебисцит в Східній Галичині, Ляхи їм відповіли, що коли большевики хочуть мира, так хай про Східну Галичину мовчать. Тоді голова большевицької мирової делегації Йоффе сказав, що справу Галичини порушує делегат від українських большевиків Мануїльський, а ціла большевицька делегація не конче за тим. І так Галичина була відписана Польщі. Разом з Галичиною пішли Польщі в зуби ось котрі Українські землі: Волинь, Холмщина, Сідлещина, Городенщина і Полісе, **себто ¼ цілої України і 10,000.000 Українців!** Пішли вони під Польщу не раювати, але на муки та винищене. Польща лигнула великий "kawaleczek", але може ним і подавитись, коли ті 10 мільйонів Українців начхають на ризьку угоду, а враз з Білорусинами та Литваками не візьмуться та не повстануть проти ляхського ярма!

На Україні. З вісток, що тепер надходять, більш-менш можна зрозуміти, що ціла Україна у огні цивільної війни. Большевики намагаються вивезти з України для голодуючих Москалів хліба, але консервативні українські селяни тому противляться. 200.000 жовнів большевицької армії проводять тепер на Україні реквизицію віктуалів. Про повстане селян повідомляють з усіх закутин України. Большевицький уряд вибрався з Києва до Харкова, а українські повстанці захопили столицю України. У Винниці стоїть славетний большевицький генерал Буденний, який тепер зрадив большевиків і порозумівся з Петлюрою та Врангелем бити ся проти большевиків. Буденний обернув ся проти большевиків тому, що ті хтіли його судити військовим судом за те, що йому не повелось здобути Галичини. Від Гомеля

на Білорусі, 125 кілометрів від Києва, продирається 50.000 війська генерала Булака-Балаховича. Ся армія іде на полудне, щоб злучитись з Врангелем. Булак-Балахович бив ся зі своєю армією враз з Поляками проти большевиків; а як Ляхи помирились з большевиками Балахович поклав пробити собі дорогу до берегів Чорного моря. Армія Балаховича складається більше з Москалів. Від польської границі в напрямку Києва іде якась "приватна" польська армія, що не хоче визнати польско-большевицької угоди. Військо Української Народної Республіки здобуло частину Подолі і тепер пробиває собі дорогу теж внапрямку Чорного моря. З того видно, що і Буденний, і Балахович і Петлюра мають одну надію, діставшись до Чорного моря, мати матеріальне поперте від Франції. Отже се питанє, чи будуть вони в силі діятись до Чорного моря. Від Польщі їм тепер годі помочі сподіватись, бо та звязана угодою з большевиками. Окрім тих регулярних військ по усій Україні оперують всілякі менші отамани. А найбільший з них Махно проголосив себе союзником генерала Врангеля голови Південно-Російського уряду.

Самостійність України. Ані Балахович, ані Буденний, ані Махно не стоять за самостійністю України, а банди реакціонерів, що оточують Врангеля і чути про те не хочуть. За самостійністю стоїть між большевиками Винниченко і ті що з ним, а також та сила що гуртується біля Петлюри. І хоч би Врангелеві повелось відіпхати большевиків з України він буде мати в себе під боком Петлюру, котрий в кожній хвилі вдарить на Врангля, коли побаче, що той хоче касувати українську незалежність.

Що між Петлюрою а Врангелем нема порозуміння видно хоч з того, що український посол у Парижу заперестував проти брехень, які розпускає Врангель про Українців.

Наступ на Врангля. Троцький зібрав добірні комуністичні війська і бе тепер на Врангля. Большевикам повелось нагнати врангелеве військо з правого берегу Дніпра, а також з Олександрівська. Послідні вісти доносять, що Врангель тікає до Криму з цілої Таврії. Розбите Врангеля дужеб помогло справі самостійності України.

Большевики на Україні. З тих скупих вісток, що одержуємо здається, що на Україні головна большевицька сила розложена по лінії Одес, Катеринослав, Харків, з найбільшою концентрацією військ біля Катеринослава.

Петлюра і римський папа. Недавно Троцький закинув Петлюрі, що буцім той дістав від римського папи зброю. Що Петлюра у своїх прикрих обставинах готовий "запродати душу чортові" не дивота. Рим бачить тепер нагоду впахатись на Україну. Петлюрині посли до Риму граф Тишкевич, Карманський та Пачовський (галицькі поети) показали Римови дорогу. Римський папа визнав самостійність України, післав ліків армії Укр. Нар. Республіки, а за те Петлюра настановив папського нунція своїм послом при Ватикані, та ще й езуїта, графа Тишкевича синка, додав до того посольства. Що Петлюра "правіє" видно хоч з того, що за статі проти Франції його уряд завісив часопис "Україну". Соціалісти-революціонери і соціал-демократи з Андрієм Лівичим на чолі виступили з Петлюрино уряду.

Галичина. Діставши у повну власність від большевиків, Ляхи тепер забирають ся не на жарти до винищення галицького народу. Арешти і морди відбуваються по цілій Галичині. Приміром, у Перегінську ляцькі звірюки розпороли живому хлопцеві живіт і потім волікли по улицях за ноги, коли той конав у страшних муках. Де приходять ляцькі жовніри, там рабунки і гвалтоване жінок звичайна річ. Як розповідає одна жінка, що приїхала тепер до Торонта, що доля української жінки і дівки та сама що й курки: "Що курці, те й жінці", каже вона. Ляцькі пани пакують на наші землі Мазурів, а Пілсудський просить ляцький сойм віддати його війську "здобуті від большевиків землі". Себто Галичину, Холмщину, Волинь, Сідлещину, Городенщину та Полісе. Галицька інтелігенція розбіглась з Галичини; багато тікає і сільських хлопців. А Петрушевич далі "орієнтується" на Англію, щоб Англія зробила Східну Галичину незалежною державою. Ляхи з того сміються, бо в їхніх руках реальна сила. І Галичині доти не бути вільною, доки галицький хлоп не схопить до рук зброї і не здвигнеться чорною хмарою на Ляха.

Ляхи і Литва. 40.000 ляцького війська, буцім проти волі польського уряду, захопили Литовську столицю Литву і далі забирають литовські землі. Литва ставить Ляхам опір. Є непевна вістка, що 120.000 Німців з Східних Прус виступили на поміч Литвакам. Колиб се була правда, Ляхи будуть знов "швіцувати", і тоді

їм не буде коли ділити українські землі.

Винниченко вернув з України. З Чехії повідомляють, що буцім туди вернув з України В. Винниченко. По чотирьох місяцях побуту на Україні він переконався, що московські большевики пруть до "єдиної-неделімої Рассеї", а українських большевиків утискають і тримають в своїй контролі. Неможучи працювати на Україні так, як він думав, Винниченко полишив рідний край і тепер забирається до студійованя філософії... Так зробив і грецький філософ Платон, як йому політика остогидла... але від того, що Винниченко запорпається у філософії наразі Україні не полегша. Перевертаючи слова Грабовського, запитам:

Як полишим всі Вкраїну,
Хто ж заступить рідний край?

Англія. Великий страйк вуглярів закінчився перемогою послідніх. Вуглярі дістали по 2 шилінга підвишки, а що найголовнішого уряд приобіцяв не пізніше як до 31 Марця 1921 р. встановити Зарібкову Комісію, обов'язком котрої буде так регулювати платню гірникам, щоб вони більш не потребували страйкувати. Хоч над приймленем повищої угоди мають ще вуглярі голосувати, але видно, що вони її приймуть, бо уже готують ся до відновлення робіт.

Ірландія. По 74 днях голодового страйку сконав у лондонській в'язниці ірландський патріот посадник міста Корку, Теренс Мек-Свіній. Цілий світ дивиться на його смерть, як на жертву за волю Ірландії. Ірландія ніколи не забуде свого героя.

В цілїм світі. У Греції вмер король Александер, на його місце покликано його брата Павла. В Італії офіцери плянували перевернути уряд. Вірменія воює з Турками. Стейтські фермери страйкують і не продають пшениці, як не дістануть \$ 3.00 за бушель.

Канада. Домініальний прем'єр А. Мієн тепер об'їздить західні провінції. На ту об'їзду дивлять ся, як на приготування уряду до домініальних виборів. Гаслом майбутніх виборів буде одних "Хай жие протекційна тарифа", а других "Долів протекцію". Обрахованя, що прерійні провінції проведуть до Оттави принаймні 35 протитарифних послів.

Вибори у Нью-Бронсвіку дали більшість лібералам, хоч вибрано кілька і фермерсько-робітничих послів. У Оттаві зрезигнувала гандльова комісія, коли вона була поважилась затримати високу ціну цукру. Робітничий проводирь в Гамільтоні, Том Мур, протестує проти заходів декотрих роботодавців знизити платню робітникам.

Чарлес Г. Д. Робертс.

Хата у воді.

Але мешканці тієї другої хати, що була на березі, котрі були зацікавленими, але далекими глядачами через цілий час усіх тих дивних подій того ранку, були тепер у вигідних закутинах, спочиваючи і вичікуючи, коли можна буде уважати безпечною річчю вийти на свої справунки. Одні з них спали, другі точили соковиті лозові дубці у просторій кімнаті їхньої хати, в той час, як інші з них були у глибших і більш потайних закомарках їхніх двох печерь викопаних високо у березі і сполучених з головною хатою просторими тунелями, подекуди наповненими водою. Обидві ті родини були досить незалежні одна від одної, за винятком їхнього

була мілкою. Стара, багниста рівнина берегу була затоплена не більше як від дванадцять до п'ятнадцять цалів глибоко. Але з часом ті працюючі будівничі гребель усунули усі ті мілизни, вживаючи той матеріял (траву, корінь, глину та камінь) до розширення та зміцнення своєї греблі. Сила твердого розтьопаного травяного коріння, повного глини і майже не-до знищення була власно тим матеріялом, котрий бобри любили вживати в своїх роботах; їм були добре знайомі стародавні труднощі роблення цегли без соломи. Тепер більша частина дна в ставку була чистий пісок або нам'ул, де можна було без жадних перешкод достарчати оцур-

Бобри копають рів, щоб спроваджувати ним собі поживу.

спільного інтересу, що полягав у напрямі тієї великої греблі. В роботі біля греблі вони не конче працювали гармонійно, але в приятельських перегонах, будучи усі уважні і працюючі.

У підводнім світі бобрячого ставка світло від незахмареного осіннього сонця було смагляво-золотим; часом воно стояло нерухомо, як кришталь, а часом трепотіло понад дном несподіваним танком сіток красних тіней, коли легенький подих вітру заскалубливав поверхню води. В початках побудовання ставок мав повну глибину (від трьох до чотирьох лікот) тільки в каналі потоку; але решта ставку

пилки до хатів або до греблі.

Бобри, рухаючись туди і сюди в тім ссяючій злотім підсвіті, плавали тільки своїми могутніми задніми ногами, котрі понихали їх у воді наче яких клинців. Передні лаби бобрів з гнучкими, майже рукоподібними долонями були притиснені під бородою в той час, як величезні, широкі, пласкаті, безволосі хвости стерчали просто взад, готові кожної хвили бути вжитими яко могутні шруби у випадку наглої потреби. Двох з тих плавунів, цілковито припадково, надібали трупа того бобра, що його забила мандруюча видра. Вони знали, що се

було противно правам їхнього роду лишати якеб не було стерво у ставку на гниєне та затроєне води. Без жадної церемонії і сантименту вони почали волочити свого колишнього товариша до берегу, або, радше копати його перед собою, волочучи тільки в тім випадку, коли труп зачіпляв ся за який камінь або корінь. Вони лишили трупа близенько біля берега, в тім місці, де вода була неглибше як вісім до десяти цалів, маючи на гадці викинути його і відтягти геть далі від берегу, коли зайде ніч. Вони знали, що котрийсь голодний нічний волоцюга заопікуєть ся потім ним за них.

Тим-часом один працюючий настроений бібр діставсь до горішнього кінця ставу. Тут він зайшов у невеличкий рів, чито канал, котрий провадив через простору оболонь, в ефектно рівній лінії, в напрямку лісової спохилости, що була яких пядьдесять ярдів від ставу. Той рів, що був принаймні півтретя ліктя глибокий і приблизно стільки ж широкий, видавсь наче він був викопаним людськими руками. Матеріал виймлений з того рову був викинений вздовж рову, але не на один бік, як се роблять людські копачі ровів. Бобри повикидали його на обидва боки. Рів був невчорашний, і дикі трави та буряни цілковито вкрили ті поспільні греблі і тепер низько схилялись понад водою, потрохи заступаючи її собою. Під тим покровом бібр випурнув і плив нечутно з підіймленою головою. Побіля самої спохилости рів круто звернув наліво і біг постійною каблукою вздовж узгір'я. Тут се вже був кавалок нової роботи, і маленькі гребені свіжої землі та коріння вздовж боків були визначними. Тепер бібр став рухатись дуже уважно, нюхаючи повітря за нятяком небезпеки. Пробігши яких від двадцять до тридцять ярдів, новий рів змілів на ніщо поза сіткою вільшини; і там в болоті і воді бібр здивав одного з своїх товаришів в важкій роботі. Ще було багато до роботи біля того нового рову, а зима наближалась.

Метою будови того нового рову у бобрів було стягати ним нові засоби поживи. Поживні дерева, що були поблизу ставка, котрі мож було спустити у воду або скотити до неї, давно вже були зужиті. Тоді той простий рів впоперек оболоні до підніжжя узгір'я дав доступ до нової місцевости, місцевости багатой на березу та осичину. Але, хоч було бобрам легко скочувати дерево з горбів та неможливо було волочити його вздовж нерівного узгір'я; тому їм треба було конче продовжити той рів поспіль нижчого кінця спохилости. Кожен лікоть вико-

паний в тім напрямку давав приступ до великих запасів поживи.

Боки рову були скопані навскоси про лекше виношене з него матеріялу. Тут тих двох бобрів працювало плече в плече, але незалежно один від одного. Своїми зубами вони врізували тверду дернину так чисто, наче заступом. Своїми передніми лабами вони згортали землю (котра була там м'ягка і легенька до роботи) у липкі качавалки, котрі вони притискали собі під бороду і так виносили по спохилості, щоб викинути на траву набоці. Кожної хвилини той чи другий бібр ставав, підносив свою руду голову понад берегом, приглядав ся, і сапав, і прислухував ся, а потім знов з лютостею припадав до роботи так, наче ціла будучина і доля ставка залежала від його праці. Після півгодинної роботи рів був продовжений досить значно (цілих шість чи вісім цалів), і наче після обопільної згоди обидва спинились, щоб відсвіжити себе гризеном соковитого коріння. Коли вони були так заняті, і позірно захоплені, знад похилости споміж берез почув ся легенький лускіт переломаної гілячки. В туж мить бобри щезли нечутно під водою вниз ровом, лишаючи за собою чорторий брудної піни, що вказувала їхній напрямок.

ГОЛОВА IV.

Нічні вартіві.

Коли Бой поплазом діставсь з узгір'я на долину і побачив, що вода у рові була скаламучена та пінява, він зрозумів, що він як-раз згубив нагоду побачити бобрів в їхній роботі копаня рову. Бой був незадоволений. Але він знайшов повну надгору в тім факті, що там був в русі будови один з тих ровів, про котрих так багато було дискуссовано і про істнуванне котрих часом не няли віри. Він знав, що він міг би перевисшити бобрів у їхній грі полохання та уважности; і він поклав собі тієї ж ночі лячи поблизу на узгір'ю, і лежати так терплячи нерухомо, щоб бобри ніколи не подумали, що чіїсь очі з захопленем дивлять ся на них.

(Далі буде.)

ФОТОГРАФІЧНА ШКОЛА!

Багато з наших людей що їдуть до старого краю, бажали-б знати фотографованя. І власне така школа буде відкрита у

MODERN STUDIO

452 Queen St. W.

Toronto, Ont.

Phone College 6569.

Дж. Н. Ларнед.

ВСЕСЬВІТНА ІСТОРІЯ.

(Продовжене.)

Здається майже певним, що зносини з Єгиптом, в котрі були впроваджені Діти Ізраїлеви, сталися за того часу, як Гикси рядили тією країною. Припускають, що Авраам загостив був до Єгипту десь у ранішній частині тієї доби, а Йосифова карера в Єгипті може бути злучена з пануванням одного з пізніших гиксівських царів. Тепер ми опинились на тім місці звідки нитка історії з Нилу починає зсучуватись з другою з Євфрату, і ми можемо кинути на-час ту і простежити сю другу.

Вавилонія.

Стара цивілізація, котра мала свій довгезний перебіг в долині Євфрату потерпіла там більше погребення, ніж яке сталося з первісною цивілізацією понад Нилем. Послідня хоч полишила половину своїх гробівців та монументів поверх ґрунту, на знак і заохочення дослідчови, і завзивали відчитати її запити виритим їх здебільшого на видних обличах великих скель. А та вавилонська, зотопилась з очей в глибокі гробовища під безформенними купами землі, котрі не давали жадного натяку про ті таємниці, які у собі тримали. Стародавним мешканцям вавилонської ріки Натура дала глину замість каменю про їхні конечні потреби. Їхні божниці, їхні палаци, і усі їхні найбільші будови були з цегли, сушеної на сонці або паленої; і такі самі були їхні документа і їхні книжки. Вони вигадали азбуку дивовижного вигляду, складену з ухналястих рисів, котрі були легенькі до значення простеньким струментом на м'ягкій глині, і їхнє письмо в тім ухналеподібнім вигляді було робленим майже усе на глиняних таблицях та цівках, котрі ставали майже не-до знищення, коли були випалені. Час розвалив підвалини і стіни їхніх просторих земляних будинків у безформні купи, і незлічимі склади тих дорожніх плиток з паленої глини, котрі мали в своїм посіданні літературу та історію, були потоплені та поховані у тих посплазавших масах. Не прокидався жаден здогад про їхнє існування аж до початку дев'ятнадцятого століття, і нічого не було з них відчитане аж до половини того століття.

У сім випадку таємниця тієї мови і письма

була твердішою до опанування, ніж таємниця єгипетських ерогліфів, до тієї хвилі, як грецький переклад не дав вказівки. Тут вказівка, одначе, була знайдена у певних написах котрі, повторили, як і той розетський камінь, один і той самий текст в трьох мовах; але в сім випадку усі ті мови були однаково незнаними. Сі трьохмовні написи дотого були знайдені геть далеко від Євфрату у Персіполісі та Бегістані, в Перзії, і вони були довший час студійовані, нім з'явилась думка про їхній зв'язок з мовою вавилонського народу. Ті три мови, що там містились, були списані ухналевим письмом, і врешті довідались, що вони були, мовою стародавніх Перзів (Зенд), мовою Еламу (званою сусіянською) та мовою Вавилонії та Ассирії, котру тепер загально зовуть ассирійською мовою, хоч вона походить від старшого народу тієї долини. Було опановано спільною азбукою тих трьох мов і перзський текст був докладно перекладений, в 1846, сером Генрі Ролисоном, після довгої праці, за помочою студій інших вчених, а найбільше Гротфенда, Ласена та Бюрнуфа. Ще одна чверть століття минула в розгаданні сусіянської та ассирійської мов, за чим можна було сказати, що їхні граматики та словники були добре розпізнані.

Тимчасом розкопи славетних руїн Мезопотамської долини, вперше розпочаті вдачно Ботою та Лейардом, в 1842 і 1845, видали силу написів котрі чекали на своє прочитання; і кожне нове відчитання додавало свіжого зворушення та захоплення до вишукань. Знайшли, що в тих написах були дивні провиднення, потвердження або поправлення біблійної історії, з старших джерел, котрі торкалися найстарших початків Гебрейських передань і подані з самісіньких театрів події. Після Лейарда розкопачів заступ був підіймлений Русамом та Джорджем Смитом за допомогою Англії; Десарзеном, консулом Франції; німецькими археологами; і, нарешті, з більшою систематичністю та докладністю експедиціями Пенсильванійського Університету за проводом Др. Пітерса, професора Гільпрехта і д. Гайне. Ті досягненні здобутки для історичного знання майже неймовірні.

(Далі буде.)

С. К. Кушелівський.

ПІДВАЛИНИ ХЛІБОРОБСТВА.

(Продовжене).

На одній дослідній стації довідались, що після того, як бараболі призначені до садження були полишені протягом 4—6 тижнів в добре освітленім місці, при температурі від 12° до 19°. після Реоміра, врожай бульби піднісся на 50 бушлів на акрі. Бараболі до садження найкраще розтинати того дня як садити, але на випадок дощів, тощо, можна кряти бараболі і один день перед садженням.

37. Про дубці та щіпки. Майже усі трави і багато деревових рослин можуть бути розпліднені з щіпок та дубців. Сим робом можна розплідити люцерну та конюшину. Звичайно сей чин не здалий про звичайні господарські цілі, але люцерну дуже згуста розпліджують тим робом, коли бажають розмножити цікаві примірники. Більша частина кімнатних рослин розводить ся з щіпок. В декотрих випадках листя видають пагонці, але звичайно про се беруть щіпки. Порички, виноград, вербу, тополю звичайно розпліджують дубцями.

Дубці ванограду втинають з торішніх корчів звичайно з трьома колінцями на кожному дубці. Два колінця дають у землю, а одно зістаєть ся понад землею.

Обр. 3. Щіпка бегонії готова до садження.

38. Очковане та щеплене. Декотрі рослини або дуже тяжко або цілковито не видають корінців з дубців. Такі рослини доводить ся розмножувати за допомогою насіння або дорогою очковання та щеплення. В Америці уся садовина — яблїньки, груші, бросквині, сливи, вишні по-

меранчі, тощо — звичайно розмножують ся щепленням або очкованням. Декотру садовину доводить ся розмножувати таким робом тому, що вона не повстає безпосередньо з насіння.

Обр. 4. Щіпка троянди; kropkova лінія показує, як глибоко садити.

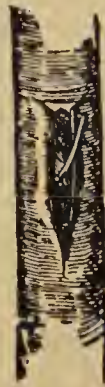
Крім того, у більшості випадків бажаним є покористатись уже ростучим деревом, нім чекати поки нове деревце підросте. Щепи зроблені на старій яблуні можуть родити уже на другий рік, а яблїня з насіння в декотрих місцевостях може почати родити на десятий рік і навіть пізніше.

Найголовнішою умовиною дотично очковання є те, щоб верстви камбії були щільно злучені і втримувані так поки очковане не прийметь ся. Верства камбії се та жива і ростуча частина дерева, що міститься між деревиною а корою.

39. Очковане. Брость стинає ся так, як

Обр. 5. Очко готове до вставлення і розріз на подоби літери Т.

Обр. 6. Очко вставлене.

Обр. 7. Очко обв'язане.

показано пониже на образку 5. Розріз роблять на подоби́ну букви Т, і очко вставляють і обмотують ликом.

Історія жите бросквинового дерева до посадки його в садку приблизно ось-яка: камінчики з бросквинь перетримують цілу зиму у піску або якимсь иньшим матеріалі, в котрім вони перемерзають і пукають. Весною ті камінчики саджають у землю, а в Червню або Вересню молоді дубці очкують бростею з бажаного дерева. Очко даєть ся близько від землі. Коли очко пічне рости, тоді лико розмотують, а вершок деревця зтинають поверх очкування.

Коли очковане зроблене в літі, очка будуть рости того ж сезону, але їхній зріст не буде значним.

Таке очковане звуть "червневим". Сі щепи садять в садку уже на другий рік весною.

Колиж очковане відбуваєть ся в осени, очка приростають, але не починають рости аж до сліду́ючої весни. Маючи більше коріне і геть довший сезон, такі щепи зростають на більші деревця, ніж ті від "червневого" очкування. Щоб отримати такі щепи, треба часу двох літ, але на них є більший попит ніж на щепи червневого очкування.

Вишні та сливи розмножують таким самим чином.

Накорінне щеплене яблінок звичайно робить ся у школі, де деревцям дають рости один рік. Ті однолітки саджають в шко́лках, а по двох роках вони звичайно готові на продаж.

40. Накорінне щеплене. Яблїньки, що походили з насіння, ростуть ціле літо. Восени їх викопують, а взимку роблять накорінне щеплене. По здійсненню фибри з коріня, їй ростинають на кавалки приблизно два цаля довжини. Гладенькі, однолітні галузки бажаного гатунку розтинають на шістьцалеві дубці (зрази). На корені і дубці роблять по одному нарізу (диви обр. 8.), і в тім і в другім роблять невеличку розколю, щоб вони зійшлись цілковито щільно.

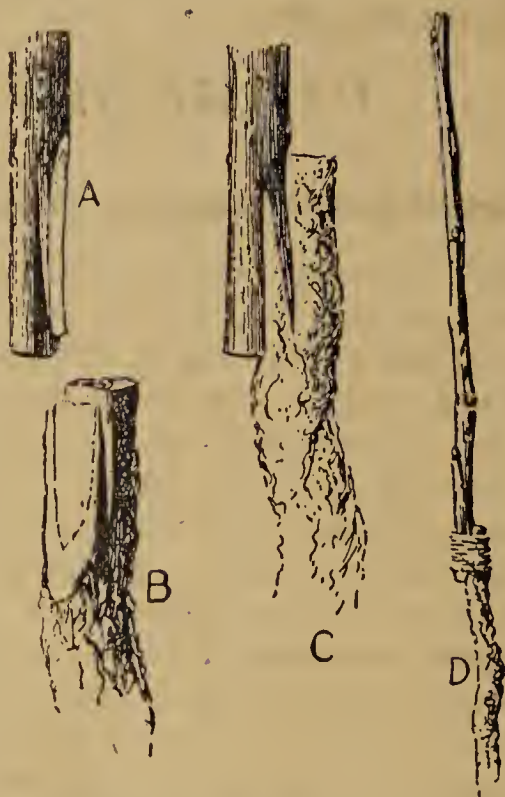
Склавши їх до купи, обмотують щеплене навощеним шпагатом, щоб тримати верстви камбії щільно прикупі. Жадних вузлів нетреба робити, бо віск на шпагаті добре тримає.

Накорінні щепи складають разом по 50 штук і закупають в пісок у холоднім льосі. До весни верстви камбії повині добре стверднути.

Бросквині та сливи не надають ся так до накорінного щеплення, як яблїньки та груші, бо вони не загоюють ся так легко як ті послідні.

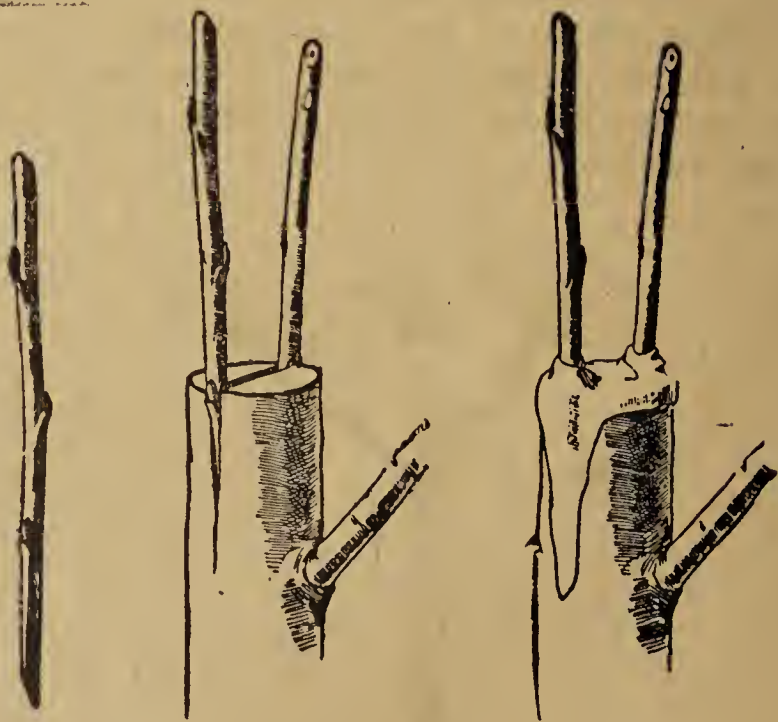
41. Щеплене згори. Сю методу вживають головню до щеплення старших дерев. Запро се-

відпилюють кінці гіляк, там де вони мають два

Обр. 8. Накорінне щеплене. А. зраз; В. корінь; С. зраз і корінь стулені до купи (майже дійсна великість); Д. закінчене щеплене; великість щепи дуже зменшена.

цалі у промірі. Зрази ж до щеплення врубують на 4 цалі в довгі і затесують з кінця на клинчик. Потім застромлюють по одній зразі у розколи-

Обр. 9. Зраз затісана до щеплення.

Обр. 10. Добре встановлені зрази.

Обр. 11. Зрази обліплені воском.

ну гіляки (дивись обр. 9 — 11), уважаючи, щоб не заскалубити камбії. Відтак той кінець гіляки і цілу розколю обліплюють навколо воском. Таким робом можна нащепити кілька гатунків яблук на одній яблунці.

(Далі буде.)

Др. І. Раковський.

ПСИХОЛОГІЯ.

НАРИС НАУКИ ПРО ЛЮДСЬКУ ДУШУ.

(Продовжене).

ПРИКМЕТИ СЬВІДОМОСТІ.

Розсліджуючи всі безчисленні і так різноманітні духові прояви, що відбуваються в нашій свідомості, мусимо завважати, що наша свідомість має свої питомі прикмети, які спостерігаємо в усіх її проявах.

Першою прикметою свідомості є: **особиста відрубність**. Усі духові прояви є витвором однієї тільки одиниці: мої думки, мої почування, мрії, бажання є виключно моїми; свідомість про існування тих моїх духових проявів злучена нерозривно із свідомістю, що се все є мої власні духові прояви, що ніч не мають спільного з подібними проявами других людей. Ся відрубність зазначається тим яскравіше, що жадна людина не має можливості спостерігати духових проявів других людей; про ті останні ми довідуємося доперва з оповідання других людей та через аналогію, себто здогад, що коли другі люди виглядають і живуть подібно як ми, то й їхні духові чинності мусять бути подібні або й такі самі як наші. Живучи постійно з другими людьми, ми маємо нагоду швидко переконатися посередно, що сей наш погляд правдивий, однак безпосередно ми про се переконатися зовсім не можемо. Ми не можемо і не маємо права бути певними, що другі люди спостерігають, думають, відчувають та бажають зовсім так само, як ми; що їхні спостереження, думки, почування й бажання "виглядають" зовсім так само як наші. Одно тільки певне, що ті прояви про які "я" свідомий, є тільки моїми проявами; той світ, про який "я" свідомий, є тільки моїм світом. Прірва між свідомістю поодиноких людей є найбільшою безоднею у світі! (Джеймс).

2. Другою прикметою свідомості є **постійна і безперервна змінність**.

Все, що є в нашій свідомості безупину змінюється; тут щось бачу, тут щось чую, тут знов щось відчуваю або чогось бажаю, що хвилини наша душа занята чимсь другим: стани нашої свідомості безперервно змінюються. Певно, що се не виключає можливості, що якийсь духовий прояв задержиться трохи довше в нашій свідомості, однак се триває тільки дуже коротко та потребує вже особливого зусилля, а навіть і вправи. Попри те треба ще зазначити, що

духові прояви ніколи не повертаються назад; кожний духовий прояв є новим витвором; коли ми спостерігаємо знов те саме, в такому разі річ та сама, але спостережене не те саме, що було передше, воно зовсім нове.

Се факт, на який мало коли звертаємо нашу увагу; правда, часом і нас вражає се, що ті самі особи або річі, які ми отсе недавно бачили, видаються нам ненадійно зовсім відмінними, якимись іншими, немов чужими; однак се буває дуже рідко; звичайно ми сього не завважуємо, і се викликає в нас думку і переконання, що давно минулі наші уявлення, думки, почування й бажання можуть знов немов повертати до нас; та се тільки омана, кожний новий духовий прояв є справді зовсім новим витвором нашого духа і може бути тільки подібним, а не тим самим, що давні прояви.

3. Третьою прикметою нашої свідомості є **тяглість**.

До мене прибігає дитина, я її беру на руки, і вона витається, пестить ся зі мною та щебече своїм милим голосочком . . . се все ряд моїх спостережень і то різноманітних: вперідь бачу дитинку, відтак дотиком відчуваю її тягар та її пестощі, а нарешті слухом чую її лепетання. А всеж не вважаючи на те, я не маю того враження, що се хтось, інший бачить, хтось, інший чує а хтось, інший дотикається, навпаки, я маю сю повну свідомість, що те все діється зі мною, і я зовсім ніде не відчуваю прірви між тими пережитими мною спостереженнями і враженнями: свідомість наша є тягла, безпроривна, вона пливе мов ріка, і се порівняння найкраще віддає нам сю прикмету нашої свідомості. Навіть коли ми заснемо, або зімліємо, тяглість нашої свідомості не проривається. Коли ми приходимо до свідомості після сну, або зімліня, ми не розпочинаємо знов нашого духового життя, наше даліше духове життя зливається непроривно з попереднім і творить одну нерозривну цілість свідомості нашого "я".

4. Четвертою прикметою нашої свідомості є її **обмежаність**.

Ми можемо бути свідомі тільки про не велику кількість духових проявів, а в додатку тої границі нашої свідомості ми можемо ще більше звужувати, звертаючи свою увагу тільки на певні прояви, або річі. От, приміром, ми стоїмо в садку; довкола нас діється безліч рі-

жних прояв та є безліч різних творів природи: ростин, комах, тощо. З поміж того усього я бачу тепер тільки кілька найближчих дерев, відчуваю тепло соняшних промінів та чую куване зозулі. Але ось, може нехотячи, пада мій зір на блакитну квіточку незабудьки, по якій саме тепер лізе позлотиста комашка, і се так захоплює усю мою увагу, що я прямо зовсім про нічо иншого несвідомий, як тільки про золотеньку комашку на блакитній незабудьці, усе инше прямо перестає для мене існувати. Ось один з безчисленних прикладів обмеженості нашої свідомості, а zarazом і гарний доказ на те, що погляд загалу людей, неначе б людська душа була безмежна та не знала ніяких границь ані обмежень, є тільки поетичною фразою.

11. Духові здібності.

Наука намагається провиднити усі прояви природи, а коли се неможливо, так бодай звести усі невідомі причини прояв по змозі тільки до однієї або кількох неведомих. Висловом сього намагання науки є власно впроваджене до психології нового слова: "діспозиція" себто "здібність". Ми не знаємо зовсім основних причин наших духових чинностей; чи те, що ми, можемо спостерігати, думати, відчувати, і бажати, є витвором комірок нашого мозгу, чи яких инших сил нашого організму, сього ще наука не розв'язала. Отже, щоб звести усі ті невідомі причини наших духових чинностей до одного покажчика, впровадили Майнонг і Гефлер, а за ними Вітазек і Джееруслем та другі, розуміє: "діспозиція", чито "здібність" спостерігання, так само можемо думати, відчувати або бажати тому, що маємо здібність думання, відчущання і бажання. Всяку духову силу і можливість виконання духових чинностей тепер звуть в психології діспозицією, себто, здібністю, і через те се слово є незвичайно вигідним тому, що заступає нам багато давних різноманітних висловів. Тому і ми будемо також уживати сього слова "діспозиція" або "здібність" в значінню: здібності, сили, та остаточної причини духових проявів, однак з гори зазначуємо, що ся "здібність" не є ніякою новою духовою чинністю або прикметою, а тільки новою назвою причини різних духових прояв, яка й на дальше зістає для нас незвісною.

На тім ми закінчуємо наші загальні уваги та переходимо до короткого перегляду духових прояв, себто до т. зв. психології подрібної або спеціальної. Відповідно до нашого поділу духових прояв на прояви розуму, почувань та волі, поділимо ми собі і наш перегляд духових проявів на: психологію розуму, психологію

почувань та психологію волі.

II. ПСИХОЛОГІЯ ПОДРІБНА.

Психологія подрібна, або спеціальна, займається подрібним переглядом духових проявів. Відповідно до нашого поділу духових проявів поділимо подрібну психологію на: психологію розуму, почувань та волі.

А) Психологія розуму.

1. Чим займається психологія розуму?

Психологія розуму займається всіма духовими проявами, які не є ані почуваннями, ані проявами нашої волі. Тут передусім належатимуть ті наші духові чинності, якими ми довідуємося і пізнаємо все те, що нас оточує, і тому деякі психологи звуть сю частину психології психологією пізнання (Джеруслем, Мурей і т. д.) А що все те, що ми пізнаємо, стає відтак нашим знанем, тому инші психологи уживають назви: психологія знання (Мурей, Рабіє); ще инші вживають назви: психологія духа або духового життя (Гефлер, Джерусалем). Ті численні назви тієї частини психології вказують нам власне на те, чим вона саме займається, власне вона й займається пізнанем усього того, що діється в нас і поза нами, знанем усього того, що ми пізнали, нашим думанем і розміркованем, словом проявами нашого розуму або, як також кажуть, проявами нашого духа.

2. Основний прояв нашого духового життя.

До мене приходить мій приятель і впевнює мене, що в моїй хаті багато яблук; і справді воно так, але яким чином він про се довідався, коли ті яблука заховані і замкнені щільно у скрині, саме перед такими ласунами, як мій приятель? Довідався він про се позірно в дуже простий спосіб: летючі, питомі пахощі, які уходять з моїх яблук, розійшлися скрізь по моїй хаті, подразнили нюхові нерви мого приятеля і викликали у нього свідомість існування тієї смачної садовини. І він, як ми бачили, не помилився. Та на тім простім і буденнім прикладі ми бачимо власне, що є основою нашого пізнання усього того, що діється в нас і навколо нас. Колиб мій приятель не мав чутника нюху, або колиб пахощі яблук не подразнили сього його чутника, він ніколи не був би довідався про те, що в мене в скрині є яблука; але що в него добрий чутник нюху, а яблочка пахощі, ото й він про них довідався. З сього бачимо, що основою нашого пізнання є вражіння, як в тім випадку так і все ми довідуємося тільки про такі прояви і річі, які, подразнюючи наші чутники, викликають в нас якесь вражіння.

(Далі буде).

Віджитки в людській натурі.

(Звірскість, дитячість, історична минувшина.)

(Продовжене.)

Фанатизм. Люди ледачі до думання, до переродження себе, до праці над собою. Люди воліють жити звичаєм, "так як мій тато жив". Люди раді борше приймати усе на віру, ніж переконуватись. Ся ледачість людського мізку і витворює фанатизм. Людина не хоче, щоб її чимсь новим турбували. Вона собі вложила в своїй голові, що так воно є і так має бути, бо так їй хочеться, щоб було; а хто наважиться перелічити, що се не так, а ось як, тоді ледачість вибухає гнівом, щоб її не турбували думати так, як їй хочеться. Так католик конче хоче, щоб було тепло напалене пекло для його ворогів і красний рай про него самого; щоб у пеклі були чорти, а в раю хори ангелів, щоб сьв. Юрко був пастухом усієї нашої худоби, сьв. Панько підпалював нашим ворогам хати; знов щоб сьв. Микола тлумився на кораблях, перевозючи наших "манігрантів" до Америки. Скажи католикови, що се не так, і він зараз "вгнівається"; навіть готовий "Бога ножом боронити". **Але фанатики позістають фанатиками навіть, коли і релігію покинуть.** Ледачість думки і сьому причина. Ті, що приймають нові ідеї не з переконання, але на віру, ті що не поклали труда запізнатись ґрунтовно з тим напрямком, до котрого вони пристали — лишаються загорільцями — фанатиками. А в дійсності мусимо знати, що нема жадної людської організації, жадної людини, щоб в них не було і чогось доброго і чогось злого. Фанатик сліпий і глухий, він нищить більше, ніж будує. Його легко дурити і використовувати, коли так "грати", як він любить.

Рештки паньщини. На психиці українського селянина лежить чорний намул пережитих терпінь паньщини і жидівських шахрайств. Та "польська культура" витворила в нашій народі, особливо в Західній Україні (за винятком Буковини), **безрадість, нарікання, брехливість, підступ, невірство, непротивлене гнітови.** І хоч тут в Америці панів нема, і ми полишені самі про себе, ці паньщизняні рештки нищать нас, не даючи зеднатись українській силі навіть до такої дурнички, як кооперативна крамниця. Безрадість — се одна з тих злих при-

кмет нашої нації, що хто не хоче, може обертати Українцем, а він буде тільки чіхатись та **нарікати.** Нарікання! де не підіть між Українців скрізь нарікання! Підіть у котре будь наше товариство — нарікання: "Нема з ким робити, нема кого і чого триматись, ті і ті, той і та злі". Зазерни в наші часописи — нарікання! Так нарікали наші батьки у панських ярмі, сподіючись визволу з ласки "доброго цесаря", а не беручись до визволення власними силами. Так нарікаємо і ми, їхні діти, виславши з материних грудей безрадість та нарікання батьків наших. Наші батьки мусіли "світити" панам у очі. Мусіли удавати перед панами з себе добрих, хоч в дійсності кожен мав у грудях затаєну пімсту проти своїх гнобителів. **Брехливість, лицемірство** сталося з того вдачею цілого нашого народу. Подивіть ся на Англійців. Сей нарід не знає ошуки, а як багато ми ошукували і натягали довірливих Канадійців! **Але те лицемірство та брехливість, як та генґрина, зїдає нас самих.** Ми не певні, чи той чи иньший член нашої нації говорить по-щирости, чи може зі зрадливою думкою. Чи ж годні ми, Українці, довершити якого діла у таким лицемірстві, підступстві, невірстві?! Невірство нам защемили Жиди, що протягом століть ошукували нашого селянина, користаючись його повним нерозумінням гандлю; прислужились до витворення тієї злої вдачі і всілякі царські чиновники та австріяцькі урядники, всілякі адвокати та суди. І ми тепер нікому не віримо. А що найстрашнішого, ми **не віримо самим собі, нашим від крові і кісток нашого народу провідникам.** Коли так далі піде, від української нації нічого не лишить ся. Балакаючи про теперішні заворушення в Ірландії, один Англієць сказав: "Ірландці нездалі створити самостійної держави, бо як двох Ірландців випе, один — кілішок горівки, а другий — шклянку пива, так зараз зчеплять ся битись." Таке саме і про Українців мож сказати. Але сим навіть і впиватись нетреба. Вони лізуть, як скажені один на одного, тільки заведуть "дискусію" про політику, або про що небудь. Але терпіти чужинецький гніт, стелитись під ноги всіляким зайдам-напасникам, ого! на се ми спеціалісти! Чи не покликали наші прадіди Варяга Рюрика до Київа на князівство, кажучи: "Земля наша велика і обильна, але порядку в ній нема."

Прийдіть і рядіть нами". Наш парубок ковтне по голові коликом свого товариша, і тут же буде цілувати руку польському дідичови. Ціловане рук попам теж віджиток паньщини.

Волячість. "Пізній Іван" — сим прізвиськом можна охрестити цілу нашу славетну націю. Але тією волячою повільністю найбільше вславились наші Лівобережці. Як поволі сунуться його воли, так ще повільніше телепається за ними вічно повільний, млявий, наче сонний наш Гриць. За нашу волячість ми стали п'ясьмиховищем у шустрих Москалів. Не раз казали і писали про Українців, що та воляча повільність перейшла на Українця від вічної стичности з волами. Чи так, чи інакше, але нам треба більшої рухливости. Між усіма Українцями тільки Бойки жвавий нарід; певно тому, що мають в собі чеську кров.

Многожонство. Бугай злучується з коровою, а пес з сукою після їхнього звичайного розродчого інстинкту, там нема того чуття, що зовемо коханєм. По сполуці бугай, пес, огир, кнур не дбають про своїх самиць, не дбають і про народжених від їхнього заплоду дітей. Самці сього нижчого щабля женячки **многожонці**, вони тільки шукають нагоди сполучитись з найбільшою кількістю самиць. У такій примітивній женячці обов'язки догляду дітей спадають цілковито на матірок. Але і ті матірки чимборшій раді позбутись своїх дітей. Коли ж візьмемо вовка, він має одну жінку, має нору в котрій враз зі своєю вовчицею доглядає і виPLEкує свої вовченята. Хоч що правда шлюбні обов'язки у вовків кінчаються з наступом зими, коли вовченята підуть на власний хліб. До сього другого, трохи вищого щабля женячки належить багато всіляких гатунків звірини, а особливо птахства. На третім, ще вищій щаблі, будуть відмеді, бобри, леви. Відмедиха лишає при собі одну дитину допомагати їй доглядати молодших. Бобри батьки не вигонять з своєї хати дітей доки діти не попарують ся і не заберуть ся на власну господарку. Лев і левиця, також як і бобри, парують ся на довший час, страшенно люблять своїх дітей, а лев так шанує свою левицю, що завжди йде позади неї. Але на-віки, аж до смерті парують ся струсі. Коли молоді струсі стають на порі, вони парують ся, і нема в світі вірнішої пари, як струсь з струсилою. Вразі, коли котре з них згине, друге позістає на ціле жите в удівотві. Се у звірини.

Коли ми перейдемо до людей теперішньо-

сти, бачимо у них вищі і нищі і найнищі щаблі женячки, і навіть таке, чого у звірини цілковито нема. У звірини нема розпусти (проституції). Самиці у звірини злучують ся з самцями запро розплід, а у людей проститутка віддає своє тіло задля грошей. І се страшне зубочене у людей давне, старезне. Початки проституцій подибуємо у дикунів нищого стану культури. Песиголовці горилі многожонці. Найнижчого розвитку в світі дикуни Австралії многожонці, але в них вільно, і навіть у звичаю, жінкам сполучуватись з чужими чоловіками. Китайці відступають гостеві свою жінку. Наші Гуцули роблять теж саме. У Московщині (в декотрих губерніях) батько (снохач) женить синів-недолітків з дорослими дівками, і, випровадивши потім геть синів на зарібки, живе з їхніми жінками (снохами) аж до своєї смерті.

Духово нерозвинені люди дивлять ся на сполучене з жінкою, як на насолоджене, подібне до їди або пиття. Богато таких недорозвитків побирають ся, щоб мати свою вигоду. Турок і мормон набирає собі цілий гарем самиць, але його відносини до жінок тільки бугаячі. Там не може бути і балачки про рівноправність жінки, коли її тіло призначене тільки для играшок-насолоди, де про її душу, її індивідуальність ніхто і до голови не бере. Але там, де жінка доросла до свідомости своїх прав вона не хоче бути націнем худобячої насолоди самців, вона хоче товариша-мужа, одного мужа, щоб бути з ним злученою навіки духовим коханєм.

Ми чуємо тепер про проповідь "вільного кохання", себто, щоб задовольнятись з котрею здібав ся, а дітей від таких злучень віддавати на виховане державі. Та на таке "бугаяче коханє" тільки можуть згодитись люди у котрих інтелект не розвинений далі від інстинкту у бугая чи корови. Людське тіло багато не вибагає, колиб він чи вона були дебели, красні, але інтелект хоче чогось иньшого, хоче духового кохання, **закохання на-віки**. Рідко здібати таку людську пару духово (ідеально) спаровану, але подибуємо. Хлопець і дівчина, коли обоє невинні ще, закохаються один в однім не тому, що в неї "грубі литки", а у него багато сили. Вони відчують до себе духову прихильність, і тоді їх ніщо не годне розлучити, хіба смерть. Вони побирають ся. Кожна нова дитина, се плід їхнього кохання, се втілене їхнього найвищого чуття. Діти народжені з любви духа, є осолодою батьків, красою нації. Такі родини не розбігаються. Батько з матерею не розводять ся, діти батьків не кидають. Доживши старезних старо-

щів, та щаслива пара вмирає на руках люблячих дітей. **Се, — коли душі покохають ся...** У нас на Україні дурні батьки не давали так закоханим побиратись, а віддавали за тих, за кого самі хтіли, за маєток, за пару дурних моргів. А тут в Америці схудоблене в напрямку женячки обхопило наш нарід. І не дивота, що стільки українських родин пороспадалось, стільки дітей лишилось без мами, яку десь повіз у "Штици" Бугай Бугайкевич.

Тілесні насолодження хвилеві, але щире кохане — се вічна насолода, котрої може доступитись тільки духово розвинена людина. Не московське "хлистовство" з їхнім ідеалом "кто каво згребьот", не "вільна любов", не мормоньство, чи турецькі гареми, але **одножонство щиро закоханих духом, вільно пібравших ся людських пар — се ідеал женячки, се ідеал будучини.** З такого чистого, сьвятого кохання народить ся вище, краще людство, людство, що буде **вміти любити.**

Танці. Слоні, коли на них заходить тічка, чито час парованя, сходять ся у великі череди і тоді танцюють, себто топчуть ся на однім місці, гойдаючись цілим своїм тілом; щось подібного, як у нас старі люди гуляють "журавля". Під-час парованя гуляють і деякі гатунки птахів. У людей є три гатунки танців: 1) танці бойові, 2) танці парованя і 3) танці розпустні. Боеві танці існують у дикунів, коли вони плиганєм впроваджують себе у захоплене, щоб немати ляку у бою; танці парованя, чито женячки, мають ся у дикунів найнищого ступіня розвою; сі танці гуляє наша сільська молодь, гуляє їх челядь в усіх народів. В танцях парованя молодь має нагоду показати силу і звинність свого тіла. Але танці легенько переходять у танці розпусти, у всілякі "кик-воки", та "факстроти". Отже шануюча свою людську гідність молодь не повинна брати участи в жадних танцях, яко рештках звірства, дикуньства і гидкого зубоченя — розпусти. Для запізнання і парованя людська млодь має добрати вищих, людських способів. Приміром, клубів самосьвіти, тощо.

Неволя думаня. Більшість людства, не помилимось, коли скажемо 99% його, **не ду-маєть самостійно.** Людський мізок ледачий і має нахил підлягати дужчому або юрбі. Як кусник заліза магнесуєть ся від стичности з магнесом, так підлягають люди людям. За діточих літ ми неминучо стаємо невольниками думаня наших батьків та опікунів. Потім починають неволити нашу думку учителі; з друго-

го боку ми стаємо невольниками опінії наших товаришів, ми мусимо думати так, як думає та церква, до котрої ми належимо, не робить ріжниці чи вона зла чи добра. Повироставши, ми стаємо невольниками думаня тієї партії, до котрої присилювали пристати нас наші економічні та національні інтереси та потреби. Люди стають невольниками моди, що є найяскравішим показчиком людського невірництва духа і думаня. І так від дитячих літ до домовини се невірниче кодро, неволючи і підлягаючи, мріє і базикає про волю, а не знає, що поки кожна окрема людська одиниця не стане самостійно-думающею, доти дійсної волі людям ніколи не бачити.

Крадіж. З кількох решток про які нам лишилось сказати, згадаймо про наліг крадіжу. Протягом тисячеліт людство рабувало і крало, і сей наліг рабунку і крадіжи є в крові окремих одиниць і цілих держав. На сю хворобу рабунку хорі Ляхи, Москалі, Французи і усі, так звані, імперіялістичні народи.

Ляк роботи. Є люди, що боять ся праці; гірше того! соромлять ся робити... А закон сьвіта каже: "В поті чола твого будеш їсти хліб твій". Від найменшої животини до найбільших істот усе працює на свій **щоденний** кавалок поживи. Ой, скільки щастя, скільки насолоди в тій праці: робити на власний кусень хліба!

А є цілі кляси, що боять ся і зневажають працю. До тих кляс належить і наша старокраєва українська інтелігенція. Вони воліють здихати зголоду, поневірятись на гербаті та оселедцях, але, Боже борони, **"понизити"** свого гонору якоюсь роботою поза стухлих бюр. Сеї хвороби наша інтелігенція набралась від польської шляхти. Але можна сподіватись, що теперішній європейський переверт навчить їх не боятись і ручної праці.

Самовбивство. У людях ще зауважуємо один цікавий прояв, самовбивство. Стаєть ся се в людини тоді, коли її безрадний розум уроче собі, що "усе пропало", що "що нікому він не потрібний," що "йому сьвіт зашито". Але поміж самовбійниками трапляють ся родові убійники. Ми читали про одну англійську родину лордів, про котру писалось, що кожний хлоп з тієї родини, доростаючи 25—30 літ, убивав себе. Цікавою є для психольога родина С-чинських в Галичині, члени котрої поповнюють самовбивство, або взагалі дуже нервові, напрані і стають у прикрих хвилях життя безрадними.

(Далі буде.)

ЗОРІ ГРЕЦІЇ.

ЖИТЕПИСИ ГРЕЦЬКИХ ФІЛЬЗОФІВ.
(Продовжене.)

III.

ПЛАТОН

(427-347 Пр. Хр.)

Переклав М. Петрівський.

Ся нещаслива подорож, не тільки не повелась, але ще зробила справи гіршими, як були; Діонізій зробивсь зловорожим для Діона, засилаючи його на вигнання. Хоч Діонізій лишався глухим щодо Платонових нарад, він все ж любив його розмову і трактував його з великою повагою; все затримував його в Сиракузах; аж після впертих прохань філософа відіслав його додому. Не вважаючи на те, що сталося, по певній перерві часу, Платон наважився знов полишити Аteni і зробити другі відвідини Діонізові, в надії добитись увільнення Діона. В тій надії, також він був заведений, і по довшій побуті радий був повернути до Атен.

Платонові відвідини у Діонізія були дуже зганені і мотиви його поперекручувані неприязними критиками; ті закиди були стали ще гіршими, коли Платон цілковито завівся в своїх надіях. Послідні роки його довгого життя були засмучені нещасливим зворотом випадків в Сиракузах, погіршеними знеславляючими надужиттями влади і гвалтовною смертю його близького приятеля Діона, котрий приніс біду на него і його Академію. Однак, Платон дожив вісімдесять літ віку і умер в 348—347 Пр. Хр., полишаючи значний маєток, котрий він переказав тестаментом, що ідосі існує. Але його фундація, Академія, не вмерла з ним. Вона перейшла до його сестрінки Спевсипа, який унаслідив його яко учитель і директор школи, а сам був унасліджений по вісьмох роках Ксенократом з Халцедану, коли другий учень академії, Аристотель, по неприсутности кількох літ в Атенах, повернув назад тай заложив свою власну школу в Ліцеї, на другім кінці міста.

Пізніша половина Платонового життя в його ріднім місті минули в повазі і пошанівку, хоч

він не брав жадної участі в політиці. Кажуть, що він промовляв перед Дікастерією, як оборонець оскарженого генерала Хабрії; також Платон діпняв скасування коштовної та виставної функції Хорегія фондом одержаним від Діона. Поза Атенами повага до него також була велика. Коли Платон пішов на Олімпійські Ігрища в р. 360 Пр. Хр., він був там особою уваги і поважання; він був відвідуваний слухачами, молодиками стану і амбіції, з найдалше віддалених грецьких міст.

Оттака наша ціла відомість дотично Платона. Скупа вона, і ми не маємо достовірного авторитету на жадну частину з того. Ми не маємо Платонового опису від жадного письменника, ані від приятеля, ані від супротивника. Після смерти Сократа ми не знаємо нічого про Платона, як людини і горожанина, крім того невеличкого, що можна було дізнатись від його кількох учнів, — але і те було написане, коли Платон був дуже старим, і тичить ся головню зносин з Діоном і Діонізієм. Його діяльогі, коли ми пробуємо витлумачити їх колективно, і зібрати з них загальні висліди щодо характеру та мети автора, піддають цінні доводи і змішані вагання, але достарчають мало висновків. В жаднім з своїх діяльогів Платон не говорить до нас в своїй власній особі. Єдино в апольогії (котра не є діяльогом) натякуєть ся про його присутність; у Федоні він згаданий як неприсутний зпричини слабости. Кожний з діяльогів, посередних, чи непосередних, проводжувані від початку до кінця особами котрих він презентує. Жаден з діяльогів не достарчає позитивних внутрішніх доказів, означуючих дату його писання.

В кількох є натяки потверджуючі, що ті діяльогі мусіли бути написані в періоді пізнішій, як другі, або пізніше від деяких даних випадків знаної дати; але нічого неможна запевняючи встановити. Ані нема жадного позамісцевого свідощтва, щоб допомогло встановити час писання якого небудь з Платонових діяльогів; бо увага приписувана Сократові дотично діяльога званого Лисій (котра увага, наколиб була правдивою, потвердила б, що діяльогі були написані за життя Сократа) видаєсь зовсім непевною. А гадка деяких критиків, мов Федрій був найпершою Платовою композицією, є нічим більшим, як висновком зробленим (в найкращім випадку непевним, і в моім судженю фалшивим), завдяки його дітирамбічному стилю і еротичній темі.

(Кінець про Платона.)

Др. Зенон Кузеля.

ХВЕДІР КОНДРАТОВИЧ ВОВК.

З приводу других роковин смерті.

(Продовжене.)

Попри етнографію Вовк займав ся тоді й ботанікою й оголосив **"Словарець народніх українських назв рослин"**.

Скінчивши університет (1871 р.), Вовк брав живу участь і в тодішнім українським громадянським життю і стояв у близькій товариській звязі з членами гурту Антоновича й Драгоманова, про яких знав розказувати багато цікавих споминів.

В 1876 р. він разом із Драгомановим емігрував за границю й брав участь у його виданнях. У четвертій книжці женевської "Громади" надрукована під псевдонімом (Сірка) його розвідка **"Т. Шевченко і його думки про громадське жите"**, (останнє видане у Львові 1906. Стор. 99, 160. Ціна 60 сот.), що була першою докладною характеристикою громадсько-політичних поглядів Шевченка на підставі пражського видання "Кобзар" й викликала живе зацікавлення й дискусію. З її приводу написав Драгоманів свою відому студію **"Шевченко, українофіли й соціалізм"**, і обидві праці довгий час були улюбленою лектурою студентських гуртів.

В тих часах побуту на еміграції Вовк стояв близько Драгоманова й Лахоцького й дуже жалко, що мабуть крім деяких листів не полишив нам споминів проті часи, про які знав так багато розповідати.

Не рахуючи недовгого перебування на Україні в 1878 р., де займав ся археологічними розслідами по Київщині й Волині, Вовк цілий час аж до 1905 р. перебував за границею, то в Швейцарії, то в Болгарії, то вкінці у Парижі, займаючи ся спершу живо політикою серед емігрантів, а пізніше виключно наукою, зокрема ж етнологією й антропологією. В останнім десятиліттю минушого століття Вовк осів на-стало в Парижі, як професор антропологічної школи проф. Мортіле й співробітник місцевих наукових видавництв як *Anthropologie, Revue des traditions populaires, Melusine* і т. д., та лектор вільної руської школи.

На той час припадає найбільша частина фахових праць покійника, які зеднали йому славу визначного вченого не тільки у нас, але і в широкім науковім світі.

Сі праці друкувались переважно по французьки, одначе Вовк не переривав звязків із рідним краєм і не забував ніколи, що він Українець і повинен свої сили віддати на послуги Україні. Не тільки що майже всі його чужомовні праці дотикали України, але й усі научні заходи земляків знаходили в нім щирий відгомін і активну поміч.

Коли у Львові, завдяки проф. Грушевському, закипіла наукова робота в Науковім Товаристві ім. Шевченка й поветала окрема Етнографічна Комісія, яка приступила до власних видань, Вовк іменований дійсним членом товариства, став на її чолі і від 1899 року видавав **"Матеріяли до української етнології"**, в яких оголосив багато цінного матеріялу й багато власних праць. Хоч далеко від Львова, Вовк стояв із Науковим Товариством у близьких зносинах, а навіть не жалувал труд, щоби приїхати до Галичини в 1904 році і розпочати научні розсліди прикарпатської людности, які вели ся ним систематично через три роки в 1904, 1905 і 1906-ім році при допомозі д-ра Франка, д-ра Раковського, Рабка й моїй і принесли великий, на жаль не в цілості опублікований, матеріял. В 1904 році Вовк брав участь в університетських літніх курсах у Львові, куди були тоді зіхали ся численно й російські Українці.

Револуція в 1905 р. повернула вкінці Вовка Україні. Після довгої переписки йому дозволено, мабуть з кінцем 1906-го року, вернути до Петербургу й тут він зайняв визначне місце впорядчика (хранителя) Антропологічного й Етнографічного Музею ім. Олександра III. Попри се Вовк стає доцентом петербурзького університету, гуртує довкола себе молодіж і заправляє її до научної роботи у своїм семінарі і у численних научних екскурсіях, які робить на Україну.

Знайшовши ся між ширшим українським гуртом, Вовк віддаєть ся тут цілком українському життю, бере участь в організаціях і оголошує статі на українські теми в "Украинском Вѣстникѣ" (про тип Українців), "Былом", "Украинской Жизни", "Странѣ" і т. д. Очевидно наукові інтереси займають його найживіше, одначе, як пише Ефремов у "Новій Раді", кабінет Хведора Кондратовича був не тільки науковою лабораторією, а й місцем, де провадились

палкі розмови на житеві й громадські теми та вироблялись пляни політичних заходів. І цей інтерес до живого життя не покидав небіжчика до останніх хвилин.

Останніх 10 літ діяльності Вовка були виповнені живою й всесторонньою роботою. Вовк розмахував ся до великих праць і робив пляни на далеку мету так от би перед ним стояли ще довгі роки життя. Вовк систематично розсліджував Україну, шибав ся по всіх усядах (прим. по чернігівській, волинській і київській губ. по Кубані і т. д.), збирав річі до музею, в якому уладив прецінний український відділ, через кілька літ проводив Петербурським Антропологічним Товариством і займав ся його видавництвами, займав ся справою українського словара, а також разом із небіжчиком проф. М. Ковалевським і академіком Коршом та з проф. Грушевським, проф. А. Кримським, проф. Туган Барановським та академіком Шахматовим приступив до важного й великого видавництва **"Український народ в его прошлом и настоящем"**, якого до 1916-го року появили ся два обемисті томи. Більшу половину другого тому займають дві дуже цінні й одинокі в своїм роді праці Вовка **"Антропологическія особенности украинского народа"** (стор. 427-454) і **"Етнографическія особенности украинского народа"** (стор. 455-647) з 19-ма таблицями й ілюстраціями й 4-ма картами.

І саме в тім розгорі роботи, яку небіжчик хотів перенести в цілости до Києва, заскочила його несподівано смерть.

Хведір Вовк був першим визначним українцем антропологом, що заняв ся систематично розслідом типу й побуту українського народу. Численні попередники, а навіть сучасники Вовка займали ся більше всього збиранем етнографічних матеріалів і описом народніх звичаїв та обрядів, рідко коли входячи в їхнє походження й значіння. Вовк перший з українців, взяв ся до систематичних розслідів типу, звичаїв, обрядів і побуту українського народу, сповняючи тут ту саму роботу, що його товариш Драгоманів робив на полі фольклорду (народньої словесности). Перебувши добру фахову школу за границею, де здобув титул доктора, й поширивши свій світогляд численими подорожами по Австрії, Швейцарії, Франції, Болгарії, Італії, Румунії, Еспанії і т. д. приложив Вовк критичну й порівнявчу методу і до українських звичаїв і обрядів та до української матеріальної культури, а зокрема до поодиноких технічних знарядів, будівництва, орнаментики, тощо. Научні інтереси Вовка були при тім дуже широкі й роз-

тягали ся в рівній мірі на антропологию, як і на етнографію, етнологию, археологию й географію.

Вовк працював у кожній з тих царин зокрема, одначе, як антрополог з фаху, найбільшу увагу присвячував **антропології**, уважаючи інші науки про людину й людей тільки помічними науками антропології. На його гадку антропологи́я, як наука про фізичні, найбільше тривалі й незмінні прикмети людини, повинна бути тією підставою, на якій має спочивати знане про людину. Через те він клав найбільшу вагу на **антропометричні поміри**, які переводив залюбки сам з великою точністю і для чого підготував ряд молодших сил.

І самого себе хотів Вовк лишити для розслідів. У своїм заповіті він висловив бажання, щоб тіло його було по смерті віддане для анатомічного розгляду, а особливо щоб виймати мозок з черепа і зберегти для майбутньої анатомічної української лабораторії чи інститута в Києві.

Хв. Вовк поставив собі метою зібрати докладний і певний матеріал про тип української людности на цілм просторі України й зачав з 1904 року систематичні розсліди, вживаючи до помірів і послугуючи ся французьким методом Брока, приймленим міжнароднім порозумінем 21 IV. 1907 у Монока і 14. IX. 1912 у Женеві (**"Международныя соглашения для объединения антропологических измѣреній"**). Перевод по редакцією Ф. К. Волнова. (Петербург 1913 Издание Рус. Антрополог. Общества при Спб. Университетѣ). Сі розсліди вели ся спершу з рамена Наукового Товариства імені Шевченка у Львові, від 1904 до 1906 року, по обох боках Карпат, серед галицьких і угорських Лемків, Бойків і Гуцулів та на Буковині й принесли великий цифровий, рисунковий і фотографічний матеріал, про який були докладніші вістки в **"Науковій Хроніці Наук. Товариства ім. Шевченка"** і в фахових (французьких видавництвах. Частину того матеріалу обробив і оголосив Вовк в окремій ілюстрованій розвідці: **"Антропометричні досліди українського населення Галичини, Буковини й Угорщини. "І. Гуцули"** Матеріяли до укр. етнології" том X. Львів 1908).

(Далі буде).

Чи Ваш товариш, сусід, краян або приятель передплачує і читає **"Заморський Вістник"**? Коли ж ні, так постарайте ся про се. Запізнайте його з сим журнальом, а він напевно сподобає собі і заперенує.

Др. Іван Франко.

Нарис Історії УКРАЇНСЬКО-РУСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ.

(Продовжене.)

Вихованцем печерського монастиря був мабуть також чернигівський ігумен Данило, прозваний Паломником, автор відомого опису своєї подорожі до Палестини, що являєть ся взірцем пізніших південно і північно-руських описів, а своєю точністю, живістю і талановитістю оповідання і патріотичним духом належить до найкращих памяток середньовікового паломництва взагалі, а на Русі лишив ся й доси недосягненим і тишив ся великим поведженем і розповсюдженням, чого доказом між иншим є й те, що навіть у Галичині маємо декілька його копій з XVI і XVII віку. Легковірний як усі монахи, ігумен Данило з уподобанем оповідає про все, що видів і чув, нотуючи при різних святих місцях багато апокріфічних легенд і місцевих оповідань, у тім числі також невідому ні звідки инде звістку про побут князя Олега на Родосі.

Правдоподібно з міщанського стану, а власне з Києя, походив також згаданий уже Святославів дружинник, Василь, автор остатньої і найцікавішої з літературного боку частини найстаршого літопису, що починаючи роком 1093 уриваєть ся на році 1113 і в своїй основі займаєть ся центральною особою Володимира Мономаха аж до його вступлення на київський престол, систематично проводячи в тім оповіданню своєрідні федералістичні ідеї союзу князів під верховенством Великого князя київського, для усунення князівських сварів і спільної боротьби з Половцями. Особливим літературним інтересом у тім першій, визначно політичній південно-руським творі відрізняєть ся особливо високо драматичний епізод про осліплене Василька Тербовельського, в яким автор згадує також дуже займаючими словами про свою власну стрічу з осліпленим і ув'язненим Васильком.

Між письменниками старої Південної Русі займає видне місце також один князь, Володимир Мономах, своїм Поученем дітям, у якому маємо крім властивого поучення також нарис автобіографії князя і способу його життя, а на кінці коротенький лист до князя Олега. Твір визначаєть ся простотою і щирістю тону, а автобіографія дає вельми цінний образ князівського життя за тих бурливих часів.

Зовсім иншого рода твором є так зване Моленіє Даниїла Заточника, гумористичний витвір якогось скомороха, зложений з напущених фраз і хитромудрих афоризмів, сплєтених у калейдоскопічній беззв'язности, з доданим при кінці мотивом грецького переказу про перстінь Полікрата: буцім якийсь Данило заточник, прогнаний неласкою князя Святослава на озеро Лач, написав йому се Моленіє на доказ свого дотепу, і сховавши його в пушку, кинув у воду; пушку проковтнула риба, рибу зловили князеві слуги, а отворивши її живіт, найшли пушку і передали князеві, який уласкавив велемудрого заточника.

IV. НАЙСТАРШИЙ ЛІТОПИС.

Найважливішою памяtkою старо-руського письменства треба без сумніву вважати твір, що має титул "Рускій лѣтописець", а докладніше "Се повѣсти временних лѣт, откуда пошла руская земля і кто первѣе начал в Києвѣ княжити". Сей історичний твір обіймає час від найдавніших, відомих авторови споминів старославянського розселення, племенного поділу північно-східних Славян і побуту староруських племен, далі йдуть перекази про початки державної організації південної і північної Русі, про найстарших князів київських, про хрещенє Русі і панованє Володимира, про його безпосередніх потомків аж до панованя Володимира Мономаха включно. Се т. зв. найстарший літопис, редагований безперечно в Києві в першій половині XII віка, який пізніше був продовжуваний різними руками з різних жерел у т. зв. першій Київській літописі, що сягає аж до монгольського нападу 1240 р.

Перша половина сего твору, що сягає до 1113 р., в яким правдоподібно була зредагована, має назву найстаршого літопису і дійшла до нас у багатьох рукописних копіях, у яких можемо розрізнити дві редакції, неслухно доси називані одна південною, а друга північною, бо обидві були зредаговані на Півдні, одна в Київі, а друга може в Чернігові, на що вказувало б включенє в неї поученє чернигівського князя Володимира Мономаха. З огляду одначе, що Мономах умер великим князем у Київі, краще

буде допустити, що обидві редакції таки повстали в Києві.

Найстарший літопис в обох редакціях має компілятивний характер і складаєся з різних елементів, оригінальних і перекладаних або перероблених, що розпадаються на чотири частини, відмінні щодо свого походження, а зв'язані тільки одною спільною редакцією. Перша частина, що сягає від початку до смерті князя Святослава, містить у собі крім вставок з грецького хронографа Григорія Гамартола, також виписки з болгарського хронографа враз з легендою про славянських апостолів Кирила і Мефодія, далі норманські заги про норманських завоювачів Рюрика з його братами, Олега, Аскольда і Дира, Ольгу і її мужа Ігоря і їх сина Святослава. Стоїмо тут без сумніву на історичному ґрунті, але далекі від історичної правди, бо всі найважливіші події, подані в нашій літописі про життя тих осіб, носять на собі виразний характер поетичного вигаду, нераз у високо драматичній формі, або навіть у мало що змінній поетичній формі, і майже всі без винятку при порівнянні дослідів з іншими сучасними жерелами показують відбитки міжнародних заг та легенд про творення нових держав, або самовільні перерізки подій, що на правду виглядали зовсім інакше.

Обік тих частин, які можна вважати династичною традицією пануючої династії Руриковичів, маємо в найстаршій літописі три важні пам'ятки документального характеру, про яких автентичність, особливо двох перших, не можна сумніватися; це договір Олега з Греками з р. 911, договір Ігоря з Греками 941 і договір Святослава з Греками. Ці договори крім високої історичної вартості важні також як літературні пам'ятки, даючи нам найстарші зразки актового язика і юридичної термінології дохристиянської Русі X. в.

Крім цих документів маємо в першій частині літопису також ряд дуже важних місцевих записок, прив'язаних або до певних місць, або до певних осіб. Ті записки між іншим свідчать про те, що значний час перед заведенням християнства, ще може в IX віці, був звичай записувати важливі події чи то на окремих табличках, чи на вільних полях якихось старших, може чужих рукописів.

Друга частина найстаршого літопису, що починається панованням Ярополка і кінчиться упадком Святополка Окаянного, писана очевидно по одному пляну якоюсь духовною особою, напевно сучасником Володимира Великого, але таким, що мало цікавився політичними відно-

синами Південної Русі, а далеко більше дбав про обрисоване морального обличчя своїх героїв. Оповідання починаєся коротким описом пановання Ярополка і його убійства слугами Володимиром, і високо драматичним оповіданням про перші роки пановання Володимира, де він малюється правдивим Варягом, насильником і многоженцем; потім іде просторе оповідання про його навернення на християнство, оповідання зложено далеко більше з легендарних мотивів (іспитане вір, образ страшного суду, як доказ правдивості християнства), ніж з історичних фактів, і розширене дуже просторими вставками, перекладеними з грецьких жерел (промова філософа з поданням змісту старозавітної історії, і поучення Володимиру дане буцім йому корсунським духовником, а перероблене з грецького твору Михайла Синкелла). Можливо, що до оповідання про Володимира було пізніше додане оповідання про вбивство його синів Бориса і Гліба їх братаничем Святополком і про трагічний кінець тогож Святополка, але й це оповідання очевидно написане особою духовною, у якій поза моральними моментами щезають політичні.

Третя частина літопису, що обіймає часи від смерті Святополка до р. 1090, компільована також духовною особою і її можна вважати, коли не в повні, то в значній частині тим Печерським літописом, про котрий згадується в Патерику і якого авторство приписується там Несторові. З порівняння цієї частини літопису з дійсними писаннями Нестора, переконуємося, що він не був автором того літописного оповідання, а був ним по всякій правдоподібності печерський монах Теодор, який сам про себе згадує, що вступаючи до печерського монастиря застав іще Теодозія живим, а в р. 1090 віднайшов його мощі в його келії.

Кінцева частина найстаршого літопису, починаючи від р. 1091 і вриваючи ся р. 1111, являється нам окремим твором, писаним рукою світської людини, Киянином і дружинником кийського князя Святослава, на ім'я Василієм. Про себе самого він оповідає тільки те, що в шкільних справах був післаний з Києва на Волинь і бачив ся там з осліпленим князем теребовельським Васильком, але ціле його оповідання про ті бурливі роки, про переговори і зїзди князів та боротьбу з Половцями навіяне політичною думкою про доконечність союзу князів супроти спільного ворога і занехання домашніх роздорів.

(Далі буде).

Франц Шіндлер,

Відділ Фізики.

(Продовжене.)

Не всі тіла однаково проводять тепло. Тіла, котрі швидко приймають тепло, а також швидко проводять його далі і швидко віддають, звуться **добрими провідниками тепла**. Тіла, котрі забирають тепло поволі, поволі його проводять далі і тільки поволі можуть його віддавати, звуться **поганими (лихими) провідниками тепла**.

Найліпшими провідниками тепла є метали; до поганих провідників належить: вовна, шовк, піря, дерево, солома, земля, попіл, вугіль, сніг тощо.

Як що хочемо, щоб тепло швидко розходилося, так вживаємо **добрих провідників** (залізні посудини куховарні, залізні печі і п.); де ж хочемо тепло затримати, то вживаємо **лихих провідників**. В останньому випадку або тепло, яке вже маємо, тримаємо укупі (постеля, одіж і т. и.) або тепла, що напливає, не допускаємо (огневі кліщі, залізко, дверці від печі мають дерев'яні ручки). — Чому з початком зими криничні рури, водопроводи і де-які рослини обвивають соломою і т. и.? Чому вода літом в дерев'яних посудинах буде довше зимною, ніж в металевих?

Як що наповнену водою пробну рурку нагріємо в верхній частині, так тут вода буде кипіти, а внизу вона так і залишиться зимною. **Вода лихий провідник тепла.**

Всі інші течії, а також і повітряні тіла ставлять ся так само до нагрівання, як і вода. На поганим провідженні тепла в повітрі полягає вживання подвійних вікон.

(Проміньоване тепла.) Як що ми станемо біля вогню або біля дуже напаленої печі, так з того боку тіла, котрим ми звернені до вогню або печі, почуємо значне тепло. Се тепло зникне зараз же, як ми поставимо якусь заслону між собою і вогнем або печею. З інших досвідів довідуємось, що тепло від теплового тіла розходить ся в усіх напрямках простими лініями (**проміня тепла**).

Тепло, що простими лініями розходить ся від кожного тіла на всі боки і з великою швидкістю просягає повітря, зветься **промінястим (промінним) теплом**.

З досвідів знаємо, що: тіла з темною і шершавою поверхнею віддають серед таких самих

обставин більше тепла, ніж тіла з рівною і ясною поверхнею. Сим власно і пояснюється, чому груби з темною і шершавою поверхнею гріють краще, ніж груби з чистою і ясною поверхнею.

Тіла з темною і шершавою поверхнею також більше і приймають тепла, ніж тіла з гладкою (рівною) і ясною поверхнею. Тому влітку ми вдягаємось в ясну одіж.

ТОПЛЕНЕ І ЦІПНЕНЕ (ТВЕРДНЕНЕ).

(Топлене.) На весні сніг і лід топиться і стає водою. Як що держати олово або цину в залізній ложці над полум'ям, так вони розтоплюються (стають плинні). Сей перехід від тепла ціпкого (твердого) тіла в краплисто-плинний (рідкий) стан зовемо **топленням**.

Лід топиться при 0° С, масло при 31° С, віск при 64° С, цина при 228° олово при 330° срібло при 945° С. **Кожне тіло має певну температуру топлення, котру і зовемо **кропкою топлення**.**

Де-які тіла, як дерево, вугіль, тощо не топлять ся.

Як що ми вставимо термомір в посудину з потовченим льодом так ртуть покаже нам 0° . Нагріймо тепер посудину; лід почне топиться, але ртуть зістанеть ся на своїм місці; постачане тепла не підвищує температури льоду, що тане. Але, як тільки лід увесь ростане, тоді ртуть в термомірі почне підіймати ся. **Температура тіла незмінюється під час топлення; тепло, що постачаємо, йде на топлене тіла.**

Тепло котре потрібне на топлення якогось ціпкого тіла, зветься **утаєним теплом** (укритим теплом) **топлення**, бо ні термометром, ні нашим чуттям його не можна спостерегти. Тепло ж яке виявляється на підвищенню температури тіл, зовемо **вільним теплом**.

(Ціпнене [тверднене].) Взимку вода замерзає і стає льодом. Як остудити стоплене олово, воно знову стане ціпким (твердим). Перехід тіла з краплистого-плинного стану в ціпкий (твердий) зветься **ціпненням (твердненням)**.

Ціпнене починається при певній температурі, при так званій **кропці ціпнення** (кропці замерзання), котра сходиться з кропкою топлення. Докладні досвіди виявляють, що під час ціп-

нення тіла одержуємо вільне тепло.

ПАРОВАНЕ ТА КИПІНЄ.

(Пароване.) Вода, алкоголь, камфора, виставлені у ненакритім начиню на вільне повітря, поволі убувають і врешті цілком зникають; вони, випаровують. Повітряні тіла, що повстали від сього, зветь ся парами.

Перехід краписто-плинного (рідкого) тіла в газовий повітряний стан зветь ся парованем, а ціпкого, тіла — сублімацією. Пароване відбувається тільки на поверхні тіл.

З досвідів дознаємо ся, що для паровання тіла потрібне тепло. Натрімо руку алкоголем; руці буде холодно, бо те тепло, що потрібне для паровання алкоголю, береть ся від неї. Після дощу повітря охолоджуєть ся.

(Засоби, що прискорюють пароване.)

1. Пароване прискорюєть ся збільшенем вільної поверхні. Тому ми розстелюємо мокру білизну, а також і свіжо скошену траву; та сама кількість течі випаровує на рівнім місці швидче, ніж в вузкім начиню (шклянці). 2. Пароване прискорюєть ся підвищенем температури. В теплі, літні дні дороги висихають швидче, ніж взімі. 3. Пароване прискорюєть ся швидким усуненем пари. Мокрі річи висихають швидче, коли віє вітер.

(Кипінє.) Як нагрівати в розчиненім начиню звичайну воду до питя, тоді насамперед, з води виходять бульки повітря, що є між частинами води; після сього на дні посудини утворюють ся маленькі бульки водяної пари, але підходячи до гори і 'стрічаючись там з холоднішими верствами води, вони згущають ся знову і тим утворюють шипінє; пізніше вони доходять аж до поверхні. Коли температура всієї води доходить до 100° С, тоді пара утворюєть ся не лише в нижній частині води, але і в цілій її масі і тоді вона дуже булькотить — вода кипить. Перехід течі в пару (газовий стан), коли пара виходить не лише з поверхні, але й з середини, зветь ся кипінєм.

Температура течі під час кипіння (у ненакритім начиню) лишаєть ся незмінною. Ступінь тепла, при яким кипить теч, зветь ся кропкою кипіння.

При тисненю повітря 760 mm киплять: етер при 35° С, алкоголь при 80°, вода при 100°, лянна олія при 316°, живе срібло при 358'5° С.

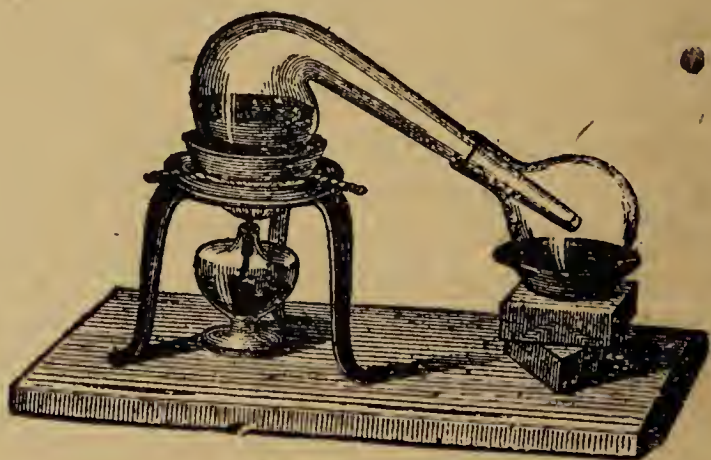
На високих горах вода кипить при нижчій

температурі, а в глибині копалень при температурі вищій, ніж на рівнині. В так званім пульсовім молотку, (приладі, що складаєть ся з двох скляних куль, сполучених шкляною руркою), замкнений алкоголь — тому, що в апараті нема повітря — кипить від тепла руки. Чим менший тиск повітря, тим швидче теча кипить.

КРАПЛІНЄ ПАРИ.

Як потримати над начинем, в котрій кипить вода, холодну покришку, так незабаром побачимо на ній зі споду краплі води. Через остуджене пара стає краписто-плинною (течею).

Спробадьмо руркою пару з бляшки, в котрій кипить вода, до иньшого начиня з холодною водою; пара тут згусне, кількість води тут збільшить ся і її температура стане вищою. При переході пари в плинний (рідкий) стан ми одержуємо вільну теплоту.

Обр. 4. Прилад до дистиляції.

На властивості течей переходити в пару, з котрої остудженем знову можна одержати теч, і полягає так звана дистиляція (обр. 4.). Коли треба відділити течі з ріжними кропками кипіння, напр. воду від алкоголю, або теч від розведених в ній ціпких тіл, тоді вживають дистиляції; сю мету якраз має дистиляція джерельної води.

Для дистиляції невеликої кількості течі користають ся часто шкляним дистиляційним приладом. Він складаєть ся з реторти, до котрої наливають теч, що має дестилувати ся, і з бані, в котрій пара стає плинною. Баня остуджуєть ся холодною водою, що є в мисочці або краплями спадає згори на баню.

Сублімацією можна також і ціпкі вітріючі тіла відділити від невітріючих. Таким чином ми прочищуємо сирову сірку від каміня.

(Далі буде).

Н. А. Рубакин.

КАМЕНІ ЩО ПАДАЮТЬ З НЕБА.

З московської переклав В. Б.

(Продовжене).

З него не долетіло до землі жадних кусників. Поміж мешканцями Цвіттав, теж подиба-лись сьвідомі люди, котрі зазначили, коли той камінь згас над їхнім містом. Таким чином люди довідались над котрою країною той камінь з'явився і до котрої країни він долетів, тримаючись досить високо. Отже, його бачили люди на протязі 460 кілометрів, а усього ссяв той камінь на небі 4, а може 5 секунд. Себто на протязі 460 кілометрів люди бачили ту огню кулю майже в той-сам час. Протягом 4-5 секунд та куля пролетіла 460 кілометрів. Інакше кажучи, вона летіла від 92 до 115 кілометра на секунду. От з якою хуткостею летять часом камені, падаючи з неба. Летять у повітрі. А повітре, хоч і на великій височені все ж перешкаджає їхньому рухові. Колиб повітря не було, каміне летілоб ще швидче. З такою хуткостею негодна дорівняти жадна хуткість гарматної кулі.

Був ще й такий випадок. 15-го Жовтня 1889 р. увечері з'явилась на небі блискача куля, себто распечений до гицу камінь. Він перелетів понад усією Німеччиною; протягом 3—4 секунд той камінь робив майже 180 кілометрів. Інакше кажучи він робив від 45 до 60 кілометрів на секунду. Таким чином люди довідались з якою прудкостею літає в небі каміне. Ся прудкість страшенна.

Повітре не встигає розступатись перед падучим камінем.

От з якою величезною трудностею камінь летить крізь повітре, примушуючи його розступатись перед собою на усі боки. Та щоб розступитись, на се завжди треба часу, а повітре не встигає розступатись перед летючим камінем, захоплює трохи повітря і пхає і несе його зі собою у своїм русі. Отже дієть ся таке, що повітре перед падучим камінем хоч частинно і розступаєть ся, але частинно і летить поперед його; інакше кажучи, воно і розбігаєть ся на боки, воно ж і набираєть ся на передній частині летючого каміня. Набираєть ся його там все більше і більше і стає все крутішим і крутішим.

Те повітре само з себе стає тут з дуже зимного горячим, распеченим.

Спершу сьому навіть годі поняти віри. Від чого б тут мало роспектись повітре? Чи ж правда се? І де сьому доказ?

Ось сьому доказ: від швидко згущеного повітря часом може займитись дерево і навіть камінь, — так може распечись повітре. Як же довести се? На се вигадано осібний прилад, невеличкий і просто уряджений. Його звуть повітряним крисалом, бо таке крисало можна вживати до запалення замість сірників. Сей прилад звичайна собі шкляна рура, міцна, з грубими боками. Нижщий кінець тієї рури має щільну і міцну мідяну обробу. В тій рурці порухуєсь особливий попихач. До його горішнього кінця приправлено держало. Той попихач щільно прилягає до боків рурки, так що повітре негодне спід него видістатися надвір. Отсе усей той прилад. Як же мож ним що запалити? Звичайно, треба взятись за держало і витягти попихача геть з рурки. Потім треба покласти на дно мідяної обробки кавалок вовни або губки, або взагалі якусь річ, що легенько займаєть ся. Потім треба знов вкласти попихача в рурку і шпарко втиснути його майже до самої обробки на дні рурки. Повітре з рурки видобутись не годно тому, що попихач щільно посуваєсь вздовж боків рурки. Колиж попихач запхано, тоді повітре під ним стає крутим, бо попихач стисне його. А як повітре стиснеть ся, воно стає дуже горячим. Від повітряного горячу займаєть ся те, що лежить на дні рурки. Отже бачимо, що шпарко згущене повітре — те саме до запалення, що й сірника, воно від згущення стає горячим. Повітре завжди стає горячим, коли воно денебудь стане густим. Повітре згущуєть ся і на передній частині падучого каменя, коли той летить з страшенною прудкостею. Отже під час падання каменя з неба повітре мусить дуже нагріватись від такого згущення і в сім випадку воно й нагріваєть ся, та ще й так, що аж камінь топить ся і горить, навіть згорає.

От чому падуче з неба каміне нагріваєть ся, блищить та горить і здаєть ся огняними кулями та летючими зірками.

(Далі буде).

ОПИС НАРОДІВ.

УКРАЇНЦІ В СХІДНІЙ КАНАДІ.

Між Квебеком і Кенорою, на просторі яких 1.500 миль, в головних центрах канадійської індустрії зібралось поверх 40 тисяч української людности. Є наші Українці в копальнях вугіля Нової-Шкоції, повно їх в Монтреалі, літнім порті Канади; українського гірника здибаєте в копальнях міді, заліза та срібла від Судбурів до Коболту та Тіменсу в Північній Онтаріо. В Сю-сен-Морі він топить залізо і робить папер; у Форт-Віліям ладує на кораблі приходяче з Заходу сотки мільонів збіжа, щоб відіслати його в найдальші закутини світа; в Торонто не одна фабрика стала, колиб українські робітники і робітниці відступились від своїх варстатів, так само і в Гамільтоні. Є нашого брата сотками в усіх тих більших і менших фабричних місточках Старого Онтаріо, що творить собою трьохкутник, чи півострів межи озерами Онтаріо та Юрон. Від пару років починають наші люди купувати тут землю і грати роль і в рільництві, хоч не таку ще значну, яку відграють їхні брати на західних прерах.

Що до кількості української сили в поодиноких місцевостях більш менш можна так числити: в Монтреалі 5.000, в Оттаві 1.000, в Торонто 9.000, в Гамільтоні 3.000, в Виндзор 8.000, в Сю-сен-Марі 2.000, в Судбурі-Коболт гірничім дистрикті яких 6.000, в Ошаві 500, в С. Катерінес, Торолд, Веланд, Наєгра, Гвелф і в інших містечках навколо Торонта є по 200 — 300 українських мешканців, що разом винесе до 8.000 душ; а усього разом на цілм Сході яких 40.000.

Жите східно-канадійських Українців дуже ріжнить ся від життя Українців на Заході.

На Заході (в Манітобі, Саскачевані та Альберті) майже половина канадійської рілі належить до українських фермерів. Вони усі канадійські піддані. Діти наших фермерів у великій кількості взялись до вищої освіти, і не забаром провід і ряд в українських дистриктах на Заході буде в їхніх руках. На Заході і український робітник подбав про певніщі посади. Приміром майже усі залізничні секційні формани — Українці. На Заході велика сила нашого робітника має свої власні хати. В Західній Канаді Українці відграють роль в політиці Кана-

ди, вони захоплені просвітним і культурним рухом; вони дбають про економічне піднесення, і ми бачимо там силу всіляких українських гандльових установ. Там нарід хвилюють всілякі релігійні рухи.

На Сході українське жите не ростяглося ще на таку велику скалю, як на Заході. Тут иньші обставини.

Здебільшого українські робітники в Східній Канаді не мали на гадці настало осідати тут, а тому і не брались до фармарства і хатів не багато придбали.

Але війна і недоля рідного краю спричинились до піднесення

свідомости східно-канадійських Українців в тій самій мірі, що сталось з нашими людьми і по цілій Америці. Старокраєвий невольник-форналь щез. Нарід зреволюціонував ся, хоч і в двох напрямках: одні національно, другі інтернаціонально. Жаден не годить ся, щоб Галичина або Буковина пішли під Польщу та Румунію. Усі хочуть визволу, хоч не однаково до него йдуть. Одні надіялись на поміч, другі орієнтують ся на власні сили.

(Д. б.)

Жіноча просвітна організація при Тов. ім. Т. Шевченка в Гамільтоні, Онтаріо.

К. М. Тахтарьов.

ІСТОРІЯ ПЕРВІСНОЇ КУЛЬТУРИ.

(Продовжене.)

Один Ротів знайомий на власні очі бачив випадок людодства. Се трафилось у 1888 році. Він бачив як присмажували дитину так самісінко, як звичайно припікають дичину. Він бачив, коли виймили тіло і почали обдирати товщ. Але він відчув себе так недобре і так омлів від того дивовища, що вже не міг придивлятися, що діялось далі. З другого боку той сам Рот запевнює, що, як далеко він зміг набути свідості, він не знає жадного випадку, аби були вбиті хоч один чоловік або жінка з єдиною метою роздобути поживи.

Взагалі людодство належить до таких явищ, до запевнення котрих треба ставлятися з найбільшою обережністю. Однак, про існування людодства у поокремих племен Австралії свідчать багатьох подорожних і, що найголовнішого, усі безпосередні дослідачі буту австралійських племен. У племена Лурига, кажуть Спенсер та Гилен, трафляється, що вбивають і зїдають малих дітей. Таке трафляється згуста. Коли одна дитина заслабне, тоді вбивають другу дитину молодшу від неї, щоб її тілом нагодувати слабу. Думають, що се надасть дитині здоровля. Однак відносно того звичаю годі добре зрозуміти, бо тубольці однієї місцевості завжди пічнуть запевняти вас, що такого звичаю у них нема, але що тубольці інших племен роблять те. Коли ж починаєш розпитувати тих послідніх, так вони й собі заперечують існування того звичаю у них, вказуючи на існування його у тих, котрі їх обвинувачували за людодство. Гейсон, Гавит, Бро, Смит і інші дослідачі теж повідомлюють про людодство.

Про існування людодства у минулості австралійських дикунів подибуємо у їхніх переданнях та обрядах. Питане тільки в тім, яка мета лежить і лежала в тім людодстві. Тому, що людодство, або його сліди, поширені, як здається, і в місцевостях посушливих, з скупими засобами про існування і в місцевостях багатих на рослини та животини, — треба припускати, що людодство австралійських тубольців не має нічого спільного з задоволенням потреби невистарчаючої поживи. У більшості випадків повідомлене є про зїдане тіл убитих ворогів або переступців. Гавит повідомляє про людодство у випадках родової пімсти. Пожертв

страчених свідчить ся і иншими дослідачами. Коли додати до того годоване хорої дитини, з метою її уздоровлення тілом її вбитого брата, так, мені здається, що найправдивіший погляд на людодство Австралійців в його теперішнім змісті є погляд на него, як на обряд, котрий має звязок з ворожбицтвом.

Г. Зброя, начиня і матеріяли. Винаходи і вигоди. Способи приготування поживи. Одежа.

Австралійська дикунка; вона тримає ночевки довбані кам'яним долотом.

Досить незграбна камяна сокира, себто, незграбно обтесаний камінь, затиснений у держало з удвое зігнутої ломаки, камянний ніж, звичайний деревляний кий, особлива ломака карлюка самоверть чито бумеронг, спис, себто довга тонка жертка з гострим кінцем, котрий обпалений, щоб додати йому більше моци, з камянним наконечником, спис-шпурлячка і, нарешті, щит, зроблений з м'якого дерева — отсе майже і уся зброя Австралійців. Їхне головніше начиня та прилади: копачка, себто загострена

ломака, котрою жінки викопують з землі всіляке споживче коріне; камяне долото, чито патики з кавальчиком примощованого гострого каменя до його кінця, запомочою котрого видобують з дерева всіляке начіне на їжу та пите; жорна, себто два пласкати каміня, котрі труть один об один про ростиране насіння диких рослин; ручне веретено про сукане вовни, тай деревляна запалка до добування огню тертем.

Доктор Рот, Бро Смит, Спенсер та Гилен і иньші дослідачі дуже докладно оповідають про вироблене Австралійцями потрібного їм начіня та приладів. До лічби австралійських винаходів можно полічити камяне долото, особливий цемент з соку декотрих рослин та камяного порошу, вміне згинати дерево, водоносні міхи з шкір животин, мішки сплетені з трави, веретено до суканя вовни, точило, ручні жорна, тощо. Винайдене огню і присвоєне першої звірини — дикого собаки, чито динго, — треба уважати найголовнішими знаходами тих дикунів. Австралійці невміють ще робити начіня з глини, хоч і вживають глину з фарбою до звичайного прикрашення тіла.

Австралійці добувають огонь тертем. Часом про се вживаєть ся списометач, гострий бік котрого труть об загнуту поверхню щита. Часом запро те втикають особливий прилад, що складаєть ся у більшості випадків з кавалка мягкого дерева з маленькою ямкою на те, щоб вставляти шпарко верчений патичок з твердого дерева. Коли трапляєть ся нагода пробують роздобути огонь у сусідів за помочою горячого сука.

Австралійський дикун суче вовну на веретено.

Труднощі добути огню тертем примушу-

ють первістну людину всіляко підтримувати його. Декотрі приглядачі кажуть, що згуста Австралійці під-час своїх мандрівок, особливо в негоду, несуть огонь зі собою. Про се вони уживають особливі дудки з очерету, в середину котрих кладуть жевріючу кору.

Тубольці вживають огонь під-час польовання, роблючи лісовий або степовий пал; вони вживають огонь до ogrітя тіла, до приготування їжі, а також до освітлення, особливо під-час нічних святковань, що вимагають декотрі обряди. Що тичить ся готовання поживи, так огонь вживають до припікання животини та рослин. Запро се кладуть досить велике огнище і намагають ся розпекти яко-мога більше великих камінюк. Біля огнища викопують у землі яму, в котру кладуть частину розпечених каменів, на верству того каміня кладуть мясо або коріне. Поверх того — новий шар розпечених каменів, і усе то закидають перстею. Такі первістні печі вживають головно про велику дичину; дрібну смажать просто на грані. Печене коріня у великій кількості мало чим різнять ся від припікання мяса.

Смит оповідає про великі купи землі, вугля, попелу — се первістні печі тубольців. Місця про кухенні купи, здаєть ся, вибірають біля води і вживають ся як кухня з роду в рід. На берегах богатых річок можна бачити силу таких куп. Вони овального вигляду, яких 100 лікот довгі, 40 лікот широкі. В тих купах враз з перепаленою землею, попелом та вугілем трапляють ся цілі і поломані сокири, часом навіть людські кістки, неначе за пізнішого часу ті купи служили місцем хованя.

Що тичить ся матеріалів до вироблення начіня та приладів, так їх або беруть на місці, як приміром, дерево на списи, або дістають з иньших, більш-меньш далеких місцевостей, приміром кремінь, кварець до ножів, сокир, кінчиків спис тощо. Смит оповідає про істнуване в Австралії особливих місцевостей, що служуть наче якимись складами всіляких матеріалів. Такі місця покладів кварцю, охри, тощо. Одна з улюблених каменоломень є на схід на північ від Алиських джерел і є громадською власністю кількох тоемічних гуртів.

Добуте матеріалів з таких місцевостей згуста стає дійсною громадською справою, як се побачимо приміром з оповідання Гейсона про добуване охри. "Кожної зими, каже Гейсон, під-час нашого Липня або Серпня, відбувають ся наради "старшини" (себто чоловіків, що мають жонатих синів).

(Далі буде).

Джордж А. Корниш.

ПОЧАТКИ ХЕМІЇ.

(Продовжене.)

Легенько можна довести нагріванєм самого ростопляча, що не ростопляч, але метал збільшуєть ся на вазі. Тому, що ростопляч позістає невідміненим, годі сказати, щоб гази полуміня переходили крізь ростопляча аби злучитись з металем. Тому ми примушені зробити висновок, що коли субстанції горять або нагрівані в стичності з повітрям, вони єднають ся з ним принаймні хоч частково. А що ті субстанції, що були нагрівані без повітря, позістануть невідміненими, легко довести, поклавши підлягаючі гореню субстанції у ростопляч і покривши їх піском або кістяним попільом, а потім його нагрівати. Коли усунути потім пісок, побачимо ту субстанцію майже невідміненою, а те легеньке відмінєнє кольору спричинене невеличкою кількостею повітря, що було поміж зернями піску. Більш того, там не буде жадної відміни що-до ваги субстанцій.

6. Нагріті субстанції натягають (абсорбують) з повітря. — Чи ті субстанції, що ділають враз з повітрям у гореню, сполучують ся з усім тим повітрям, а чи тільки з частиною його? Щоб відповісти на сей запит, треба буде нагріти ті субстанції у обмежаній кількості повітря і виміряти, яка частина повітря зникне.

Найкраще покласти субстанцію у газову батлю, котра щільно закоркована, і потім нагріти її. Залізо, мідь та магnezій не дуже про се надають ся, бо горяч хутко перетворить їх у нову субстанцію, що правдоподібно спричинить розтрісненє або ростоплєнє батлі; до сього більше надають ся фосфорові свічки в низькій температурі; коли у сім випадку нагрівати батлю нестрійно, так тоді є мала небезпека її трісненя. Кавальчик фосфора, завбільшки як горошина, містить ся у батлі на азбесті, котру потім закорковують і легенько нагрівають з усіх боків, аж поки фосфор не пічне запалюватись. Батля наповнить ся густим, білим димом, і незабаром спалахне полумінь, полишивши по собі трохи рудявого насідку. Батлі дають прочахнути, а потім дають її шийкою у воду. Там у воді відтикають корок, вода сповняє майже одну п'яту частину батлі. Тоді виймають батлю з води, горючий кавальчик затоплюєть ся

у воді і полумінь враз зникає. Звичайно, як кавальчик фосфору дати у батлю зі звичайним повітрям, він продовжує горіти якийсь недовгий час.

Ся спроба показує, що те повітря, що лишаєть ся у батлі не буде звичайним повітрям, але в нім та частина, що підтримувала горєнє фосфору зникла. Можливо, що хтось може собі припустити, що та відміна у властивощах повітря повстала завдяки тому фактові, що фосфор, у гореню, витворює якийсь газ, котрий змішуєть ся з повітрям і так впливає на його властивощі. Але уважні студійованя горіня фосфору у повітря допровадили до висновків, що тоді жадного газу не витворюєть ся, а та біла мрака у батлі є тільки витвором горєня. Тому що та мрака складаєть ся з малих, суцільних кавальчиків, вони небавом осідають на боки фляшки, і повітря там над ними стає цілковито прозорим. Коли узяти ту рудяву субстанцію, що полишилась у батлі по щезненю фосфору, і нагріти, вона небавом займеть ся і буде горіти, показуючи тим, що се є фосфор, котрий зіставсь незгорівшим у повітря. Ся феномена сталась тому, що той фосфор вийшов не тому, що він був увесь зужитий, але тому, що та частина повітря з котрою він зіднав ся дуже зменьшилось. Ся спроба і багато иньших подібного характеру допровадили до висновку, що повітря зроблене головню з двох складників, один з котрих зєднуєть ся з субстанціями, коли вони горять, а другий ні. Попередня спроба також показала, що незгораючий складник повітря забирає чотирі п'ятих частини цілого повітря.

7. Роскладанє скальцінованого меркуру. Коли те тлумаченє феномени горіня є правдивим, так чорні продукти від распечєня заліза та міді, і білі продукти від распечєня цинку, магnezія то фосфору містять в собі два складня, а власно, первістну субстанцію і додачу повітря. Має бути якась можливість відокремити кожний продукт знову у його установу, і дуже цікаво добути той активний складєнь повітря вільно від другої неактивної частини.

На-щастє, продукт полишений після калацінації меркуру якраз надаєть ся до тієї спроби.

(Далі буде в ч. 16.)

Математичний Відділ.

(Продовжене.)

В Канаді є три способа міри ваги: авердюпойз-вага, трой-вага і аптекарська вага. В загальнім ужитку є авердюпойз-вага.

Домініяльною означною (standard) одиницею ваги буде фунтовий авердюпойз. (Pound, Avoirdupois).

Авердюпойз-вага.

16 драхмів (dr) 1 унець (oz)
16 унців 1 фунт (lb)
100 фунтів 1 сотнар (гандред-вейт, або сентал (cwt.))

20 сотнарів 1 тона.

Увага: 700 зерен (grains) (gr.) = 1 lb авердюпойз. 14 lb = 1 камінь (stone.) 5760 зерен = 1 lb. трой = 12 oz трой.

Усні вправи.

1. Скільки буде унців у 12 lb. смальцю?
2. Скільки буде сотнарів у 1200 lb? Скільки унців у 96 драмах? Скільки фунтів у 96 oz? Скільки каменів у 84 lb.?

Спадаюче розбиване.

Розбийте 5 тон 15 cwt. 13 lb. 14 oz на унці.

(а) 5 тон 15 cwt. 13 lb. 14 oz.

20

100 cwt. = 5 тон.

15

115 cwt. = 5 тон 15 cwt.

100

11500 lb. = 5 тон 15 cwt.

13

11513 lb. = 5 тон 15 cwt. 13 lb.

16

69078

11513

184208 oz. = 5 тон 15 cwt. 13 lb.

14

184222 oz. = 5 тон 15 cwt. 13 lb. 14 oz.

(б) 5 тон

20

115 cwt.

100

11513 lb.

16

69092

11513

184222 oz

Провиднене: Скільки в 5 тонах сотнарів? Скільки сотнарів у 5 тонах і 15 cwt.? Скільки фунтів у 115 сотнарах? Скільки фунтів у 115 cwt. і 13 lb.? Скільки унців у 11513 фунтах? Скільки унців у 11513 lb. і 14 oz.?

Звичайний спосіб виконання роботи показано у випадку (в), додабання роблені там під час множення.

Зростаюче розбиване.

Розбийте 1.000.201 oz. у тони, сотнари, фунти та унці.

4) 1000201

16)

4) 250050 — 1

100) 62512 lb. — 2

20) 625 cwt. — 12 lb.

9 oz.

31 тона — 5 cwt.

1,000.201 oz. = 31 тона 5 cwt. 12 lb. 9 oz.

Провиднене: В 1,000.201 oz. є стільки фунтів, скільки разів 16 містить ся у 1.000.201 себто 62.512 lb., і 9 oz. наубочу. У 62.512 lb. є стільки сотнарів, скільки разів 100 міститься у 62.512, себто 625 cwt., і 12 lb. наубочу. У 625 cwt. буде стільки тон, скільки разів 20 міститься у 625, себто 31 тона, і 5 lb. наубочу.

Управа.

1. Прокажіть ще раз табличку авердюпойз-ваги.

2. Розбийте 25 тон 59 lb. 16 oz. на унці.
3. Розбийте 12.425 lb. у тони, сотнари і фунти.
4. Скільки буде фунтів, тощо, у 8465 драхмах?
5. Скільки буде каменів (14 lb.) у 5 тонах 10 lb?
6. Розбийте 19 cwt. 15 lb. 3 oz. на драхми.
7. Скільки буде зерен у 147 cwt.?
8. Відмініть 55.464 зерен на фунти, тощо.
9. Розбийте 346.578 oz. у тони, тощо.

ВМІСТИМІСТЬ.

Є два способа вимірювання **вмістимости**, один про плинн, а другий про сипкі річі.

Сипко-міра.

2 пайнти (pt.)	1 кварта (qt.)
4 кварта	1 гальон (gal.)
2 гальони	1 пек (pk.)
4 пека	1 бушель (bu.)

Плино-міра.

2 пайнти	1 кварта
4 кварта	1 гальон

Увага: Означна міра вмістимости в Канаді, буде імперіяльний гальон містячий в собі 10 фунтів очищеної води. Один кубічний фут (лікот) води важить майже 1000 oz., і містить в собі приблизно $6\frac{1}{4}$ гальона.

Слідуюча табуля дає еквивалент у фунтах бушля понище згаданих річей, як установлено канадйським правом:

Пшениця, фасоля, горох, насіне конюшини, бараболі, бураки, морква, бруква . .	60 lb.
Жито, кукурудза	56 lb.
Ячмінь, гречка, насіне тимотеуса . .	48 lb.
Цибуля	50 lb.
Овес	34 lb.

Устні вправи.

1. Скільки пайнтів роблять одну кварту (сипко-міра)?
2. Скільки кварт робить орин пек? Скільки пайнтів робить один пек? Скільки пайнтів робить один бушель?
3. Скільки пеків у 3 бушлях? Скільки буде фунтів у 4 bu. кукурудзи? Скільки буде фунтів у 3 bu. вівса.
5. Скільки кварт зроблять дві бочівки (bbl.) по $26\frac{1}{4}$ gal. кожна.
6. Скільки буде фунтів у 6 bu. пшениці? у 5 bu. ячменю? у 6 bu. бараболь? у 9 bu. насіня конюшини? у 8 bu. гороху? у 3 bu. темотеусу?

(Далі буде).

А. А. Терешкевич.

АРИТМЕТИЧНІ ЗАВДАННЯ.

(Продовжене.)

Відповіді на завдання з ч. 10.

23. 9771 жовнір; 24. 1383 кілометрів; 25. 3630 покладків.

26. Скільки буде разом учнів у першій і третій мійській школі, коли в першій школі 341 учень, у другій 69 учнів менше ніж у першій, а в третій 113 більше, ніж у другій?

27. В копальнях соли протягом першого тижня добули 281200 фунтів соли, другого тижня 162120 фунтів менше, як за першого тижня, а протягом третього тижня 74920 фунтів більше, як за першого тижня. Скільки соли добули 2-ого і 3-ого тижня?

28. В однім місті було 36906 мешканців, у другім 34824 більше як у першім, а в третім 29003 мешканців менше ніж у другім. Скільки було мешканців в усіх тих трьох містах?

29. У місті будували греблю, міст та бібліотеку. На будову греблі видали \$ 216358, міст виніс на \$ 109773 більше, ніж гребля, а бібліотека \$ 450694 дорожче ніж гребля і міст на купу. Скільки видали на будову бібліотеки?

30. Одна залізниця першого року мала загального добутку \$ 865820, на другий рік вона осягла \$ 268365 більше як першого року, а на третій рік \$ 657437 менше, ніж за минувших два роки на купу. Скільки та залізниця мала більше добутку протягом 3-го року порівнюючи з її добутком 2-го року?

Тип III.

Найпростіші завдання на множення та ділення.

31. Було посіяно 28 моргів озимини. Скільки снопів жита видало те поле, коли на кожному моргу було по 7 кіп, а в кожній копі по 60 снопів.

32. До роботи при будові залізниці купили коні від двох згінщиків: у одного 147 коней по \$ 108 за шкапу, а у другого — 58 коней по \$ 130 за штуку. Скільки заплачено за усі коні?

33. Перевезли овес на 32 фірах, по 1680 фунтів на кожній; усей той овес зсипали до трьох коморь, порівному. Скільки вівса зсипали до кожної коморі?

34. Кравець купив 83 кавалки сукна, по 102 метра в кожному кавалку; з усього того сукна зшили 1411 загорток. Скільки метрів сукна пішло на кожну загортку?

(Далі буде).

Загальна-українська мова.

(Причинок до витворення загально-української мови.)

Справа дз та дж.

Сих два бринячих згуки чомусь обійдені і полишені нашими азбукаторцями без жадних знаків. Се певно сталось з простого консерва-тизму: тому, що в церковно-славянщині їх не-ма. Але ми жиємо в часі, коли відважною ру-кою розрубуюмо старі воловоди. "Дз" та "дж" мають мати собі окремі букви. Тимчасом я бу-ду їх значити у моім списі українських згуків латинськими буквами "z" про "дз", а "d" про "дж".

Справа щ.

Єроглифи не хочуть уступитись з, фоне-тичного письма! Усі ж знаємо, що "щ" є шч. Доки ж те щ буде заваджати в нашім письмі?

"Драгоманівка."

Драгоманів витворив для Українців дійсно фонетичний правопис, який наші батьки не приймали, але котрим користають тепер Сер-би. Отже, і Серби кинули свою "кирилицю", а ми її тримаємось, живимось ідосі Кулішевою "кулішівкою" та ще й з галицьким "кропом", тим ї з двома kropkami.

Англійці мордують ся коло свого "спело-вання" ціле своє жите і жадний з них не певний, чи знає спелувати усі слова своєї мови. А мало-вчений Англієць, що скінчив нижчу школу, яко правило, писати граматично не вміє.

Ми ж щасливіші від Англіїців. Ми зійшли на дорогу фонетики. Тільки теперішня наша "фонетика" не фонетика, але теж єроглифи та спеловане, хоч і легче від англійського. І чо-му б не зробити ще одного кроку наперед і не взятись до "драгоманівщини", лишаючи "ку-лішівку", яко переходовий щебель від "кири-лиці" до дійсного фонетичного письма?

Мягкий знак (ь).

Колиб дати усім мягким сьпівзгукам окре-мі літери, (як се у Сербів приміром є про мня-гкі л та н: љ та њ). так тодіб мож позбутись цілковито мнягкого знака, а се в довгім писа-ню ошчадилоб даремного вживання тисячі ра-зів непотрібної букви.

Окремі знаки про вузькі самозгуки.

Колиб дати усім вузьким самозгукам окре-мі знаки, тодіб розв'язалось питане ставлення на-голосу. Кожний пишучий знав би, що самозгук під наголосом має значитись буквами широких самозгуків, а решту буквами вузьких самозгу-ків.

Справа й.

Драгоманів пропонував писати не й, але вживати латинське j. Се j тим краще від й, що пишеть ся лехше і нетреба завертатись стави-ти ще те "коромисло".

Дійсна фонетична азбука.

Отже колиб уложити нову фонетичну азбу-ку української мови після повище наведених гадок, так вона б ось-як мала виглядати:

я, а, б, в, г, ґ, д, δ, ґ, е, е, ж, з, ξ, z, ź, і, і, и, j, к, л, љ, l, м, н, њ, ѡ, о, п, р, г, с, s, т, t, х, ч, ц, ц, у, ю, ш, ф, ѳ.

Отже треба 45 буквів, щоб зазначити ко-жен згук загально-української мови.

I провиднене. Букви я, е, і, и, ѡ, ю, ми даємо тут про ознаку довгих самозгуків, себто самозгуків, що приходять не під наголос. Буква сом.

II провиднене. Букви а, е, і, о, у, ми да-ємо тут про ознаку вузьких самозгуків, себто самозгуків, що приходять не під голосом. Буква е стоїть намість (е+и).

III провиднене. Про мнягкі сьпівзгуки дь, зь, дзь, ль, нь, рь, сь, ть, ць, ми даємо δ, ξ, ź, љ, њ, г, s, t, ц.

IV провиднене. Про дзвинячі дж та дз ми даємо ґ, та z.

V провиднене. "Дівоче" л ми значимо l.

Увага. У стародавній азбуці полудневих Славян, званій "глаголиця" уже бачимо осіб-ну букву про дз; а у новітніх Сербів є окремі букви про дь, ль, нь, чь, дж. Бракнуших буквів ми, що мож, беремо з сербської азбуки, а решту з грецької і латинської.

Приклад письма повною українською фо-нетико:

Водя зуркотіла, добувajúre: з ґереля.

Кочубя стяла шче чорнішчоју. Соловејко
тхкаје в лісі; Лѣагяј спяте.

Так би мало в дійсності писати українською фонетикою. Але далі розвивати сього питання ми не будемо, лишаючи сю справу нашим фільольогам у Старім Краю. Ми тут показали, що "кулішівка" не є повною фонетикою; але в дальшій бігу цієї розвідки будимо триматись "кулішівки", до якої тепер призвичаєний наш читач.

Про і з двома kropkami (і).

Галицькі фільольоги казали, що в українській мові (а радче в галицько-українській) "і" має дві вимови: "і" грубше та "і" тоньше. Те тоньше "і" вони зазначили буквою "ї". Приміром "ніж" (прилад до різання) вони писали через однокропкове і, а "ніж" (Іван знає більше, ніж Семен) через двокропкове ї. Був вироблений цілий список слів, котрі мали писатись через двокропкове ї.

Але блище приглянене до того "і" показало, що те "і" грає у Галичан тут саму непотрібну роль, як "ѣ" в московській правописі. Навіть ті дві kropki — сє рештки того коромисла від "ѣ". Українці з Великої України не схотіли вживати "ї", і на се тепер пристали і Галичани. Тепер "і" ми пишемо тільки в тих випадках, де чуємо потребу означити діфтонг "їі" їхати, їсти, наїв ся, зеленої, її, тощо.

Що сталося з "юсами" в українській мові.

Нас вчили в московських гімназіях, що "старо-церковні юси" ж, љ, в московській мові пощезали і заступлені тепер звичайним а, я, у ю. В польській мові вони затримались яко а, е, (он, ен). В українській мові "юси" перейшли в а, я, у, ю, як і в московській, але в декотрих словах вони вимовляють ся як "ня". Приміром і м'ясо, м'язи, м'яти. Але в галицькій діалекті дехто каже м'ясо (м'ясо), м'який.

Які самозгуки можуть стояти після м'ягких співзгуків?

В англійській мові нема м'ягких співзгуків (окрім складів ню, лю, тю, дю, сю) і тому ніхто не почує від Англієця таких складів як: тье, мье, пье, сье, рье, дье, вье, зье, шье, гье і т. д.

Москаль, навпаки, у него перед е усе м'які співзгуки: Федя, Петя, бедро, зелень, крепкай, мера, шесть і т. д.

В українській мові після м'ягких співзгуків можуть стояти тільки а, о, у (себто після "кулішівки" я, љо, ю);

дь — а, о, у.	(дя, дьо, дю.)
зь — а, -, -.	(зя, —, —.)
дзь — -, о, у.	(— дзьо, дзю.)
ль — а, о, у.	(ля, льо, лю.)
нь — а, о, у.	(ня, ньо, ню.)
рь — а, о, у.	(ря, рьо, рю.)
сь — а, о, у.	(ся, сьо, сю.)
ть — а, о, у.	(тя, тьо, тю.)
ць — а, о, у.	(ця, цьо, цю.)

Приклад:

Дякувати, бадьорний, відмедю!

Взяти, —, —.

—, дзьобати, дзюрчати.

Лягати, льох, полювати.

Няти, неньо, нюхати.

Ряд, трьох, орю.

Ссяти, сьорбати, сюди.

Тягати, тьохкати, тюкати.

Цятки, цього, цю.

Увага. Тут мусимо зазначити, що в українській мові є дуже мало слів, в котрих би після м'ягких співзгуків стояли самозгуки (а, о, у).

Приміром на сторінці 202 "Історії України" Грушевського є приблизно 2.320 буквів, з того яких 1.200 співзгуків, а 1.120 самозгуків; а тільки є 29 випадків, де самозгуки стоять після м'ягких співзгуків: ся, ля, тя, ня.

П р а в и л о . В українській мові після м'ягких співзгуків не можуть стояти самозгуки е, і, и, (е, ї).

Галицький виняток.

1) В галицькій діалекті можна почути: жеба, шепка; знанє, жите; я сьи віспав. Але ці провінціалізми не можуть бути накинені дев'ятому десятку усіх Українців.

2) Галицькі інтелігенти, завдяки їхній стичності з Німцями, тай Ляхами, запровадили моду писати в чужинецьких словах, грецьких, латинських, німецьких французських і навіть англійських (!) склад ле м'ягко ле: Легенда, пролетаріят, тащо. Коли в українській мові склад ле переходить у лі.

Але ще поганьше бренть, як бачиш, що хтось пише себе Залеский (чом не Заліський) або Греневич (коли треба — Греневич).

Нетреба апострофу до зазначення твердості співзгука перед "і".

Коли ми знаємо, що "і" має писатись тільки там де чуємо "їі", тоді нам цілковито нетреба ставити апострофу у таких випадках як: зів, відіхав, тощо, (а не з'ів, від'іхав).

(Далі буде.)

Карл Маркс.

КАПІТАЛ.

КНИГА I.

КАПІТАЛІСТИЧНИЙ
ВИРОБ.

ЧАСТИНА I.

Крам і гроші.

ГОЛОВА I.

КРАМ.

Секція 1. — два чинники краму: ужитко-вартість і вартість (підвалина вартости і великість вартости).

Маєтність тих суспільств, в котрих панує капіталістичний спосіб виробу, відзначається страшенним накопиченням краму, її одиницею буде поєдинчий крам. Тому наш дослід мусить початись аналізом краму.

Насамперед крам є об'єктом відносно нас надвірним, річчю, котра завдяки своїм властивостям, задовольняє людські потреби того або іншого гатунку. Природа таких потреб, приміром, чи повстають вони за про життя, чи за про уяви, не робить жадної різниці. Так само нас не обходить тут знати, як той об'єкт задовольняє ті потреби, чи безпосередно, як засоби існування, чи посередно, як засоби виробу.

Кожна пожиточна річ, як залізо, папір, тощо, може бути розглядана з двох пунктів погляду: якості і кількості.

Вони є збором багатьох властивостей і тому можуть бути уживані в багатьох напрямках. Відшукати різноманітний ужиток річей є справою історії. Так само є встановлене суспільно визнаних ознак міри кількості тих пожиточних об'єктів. Різноманітність цих мір має своє походження частково у різноманітності природи тих об'єктів, котрі мають бути мірянні, частково в сполученню.

Та пожиточність річі робить її ужитко-вартістю. Але ця пожиточність не є повітряною річчю. Будучи обмеженою фізичними вла-

стивостями краму, вона не має існування окремо від того краму. Тому такий крам, як залізо, збіже або діамант, так далеко, як він є матеріальною річчю, є ужитко-вартістю, якоюсь пожиточною річчю. Ця властивість краму є незалежною від кількості праці потрібної, щоб він набув собі ті пожиточні якості. Розмовляючи про ужитко-вартість, ми усе припускаємо, що ми маємо до діла з означеними кількостями, приміром, тузинами годинників, ярдами полотна, або тонами заліза. Ужитко-вартості крамів подають матеріал спеціальному зученню, комерційному знанню крамів. Ужитко-вартості стають дійсністю тільки завдяки ужитку, чити, консумпції: вони також творять собою підвалину усього маєтку, тому можуть бути суспільною формою того маєтку. В формі того суспільства, про котре ми маємо ось розмовляти, вони будуть, в додатку, матеріальними складами вимірної вартости.

Вимірна вартість, з першого погляду, презентує себе, як кількісна відношина, як та пропорція, в котрій вартості в ужитку одного сорту вимірюються на вартості іншого сорту; відношина, постійно змінна враз з часом і місцем. Через це вимірна вартість здається чимсь випадковим і чисто річчю відносною і консеквентно інтринсичною вартістю, себто такою вимірною вартістю, котра нероздільно сполучена, уділичина крамами, здається суперечною у термах. Пригляньмось тій справі ближче.

Який-небудь крам, приміром, чвертка пшениці вимірюється за X чорнилом, Y шовку, або Z злотою, тощо, — коротенько з іншими крами в дуже різних великощах. Тому замість однієї вимірної вартости пшениця має їх дуже багато. Але від тоді як X чорнило, Y шовку, або Z злотою, тощо, поодиноці репрезентують вимірну вартість однієї чвертки пшениці, X чорнило, Y шовку, або Z злотою, тощо, як вимірні вартості, мусять бути замішувані одно одним, чити рівні одно одному. Тому, перше: ґрунтовні вимірні вартості якого-небудь краму означають щось рівного; друге, вимірна вартість, взагалі, є тільки способом означення, феноменальною формою, того що міститься у ній, але і відрізненою від неї.

(Далі буде).

Др. Іван Куровець.

РАДИ ПРО ЗДОРОВЛЄ.

(Продовжене).

Дитина, як родить ся на світ, так усі обставини життя для неї раптовно змінюють ся: виходить з лона матери, починає самостійно жити, приходить на вольне повітря, починає дихати, мусить сама виробляти в собі тепло, починає ссати, і її прилади травлення зачинають працювати. Малі діти легко простуджують ся, кашляють і захоровують легко на запалене легких.

Новонароджені діти не можуть навіть материного молока добре стравити і тому легко блюють і захоровують легко і часто на хвороби шлунку та кишок. Малі діти мають ще за мало власного тепла і сили, і тому за мало відпорні на всякі шкоди знадвору, тому легко захоровують і вмирають, а найбільше в першій році життя. Захоровання і смертність у дітей багато залежить від обставин, в яких ті діти живуть.

У богатих людей хорує і вмирає менше дітей, як у вбогих, в містах хорує і вмирає більше як по селах. Діти, котрих годує мама своїми грудьми, є дужчі, хорують і вмирають менше, як діти, що їх годують молоком з фляшки. Діти потребують багато догляду, тепла, чистого здорового повітря, багато світла; тому власне у вбогих з браку сього усе хорує і вмирає багато дітей. Діти в першій році хорують дуже на лихе травлене, а особливо доки не дістануть зубів; по першій році дужчають. Великий вплив на здоров'є дітей має холод, горячо, вітер, відживлене і різні пошесті. Діти надзвичайно легко захоровують на пошестні хвороби і в наслідок того вмирають.

Діти від 7 літ, що вже ходять до школи — дуже часто захоровують від лихої школи, себто від лихого повітря, від сидячого життя, від натури очей при читанні та писанні при лихій світлі, — а далше від того, як малу дитину за багато мучать наукою, — діти слабнуть, хорують на біль голови, блідніють, роблять ся драгливі.

Людина доходить до свого певного зросту між 20 а 30 роками, а до найбільшої ваги в віці около 40—45 літ. На ріст і вагу людського тіла мають великий вплив добре відживлене, добра хата, повітря, сонце, підсоне і ґрунт, себто земля, на котрій жиємо.

Старість починаєть ся звичайно у людини

після 60 літ, однак люди, що багато працюють, лихо живлять ся, живуть в лихих обставинах, старіють ся швидче, — тяжкі хвороби, жури спричинюють завчасну старість.

Коли розважимо перебіг життя людини, бачимо, що кожна людина в правильних обставинах переживає три головні періоди: період **розвою, дорослості і старощів**, себто повільного засихання, завмирання, а вкінці приходить смерть.

Кожний період розвою кметить ся певною особистею в будові тіла, почавши від дрібних комірок, в переміні матерії і виявленя снаги.

В молодечім віці, в часі розвою, комірки надзвичайно розвивають ся, суть ядерні, множать ся хутко. Первище (плярма) комірки приймає в себе легко поживу, перепалює і видалює з себе зужиті частини.

У дорослім віці настає рівновага, будова і віднова спалювання і видалювання в комірках, — в старощах відбудова, відновлене комірок меншіє, а знищене більшає; через се повільно схнуть комірки, житева снага слабне, а вкінці настає смерть.

У старощах людина починає сохнути, стає лекшою і меншою, внутрішні прилади стають сухші, твердаві, кровоносне начене вапніє, роблють ся крихкі. Травлене харчів йде поволі і не поповняє усіх страт. Тканина, лехких тоншає і рідне; тому старі люди дуже западають на нежити і запалення легких. Серце і посудини кровокожжляння твердшають, вапніють і легко розривають ся. — З часом і розум в старості слабне, — старі люди роблять ся подібні до малих дітей.

На здоров'є і жите людини має вплив її натура. Звичайно розріжняємо кровяну, лімфатичну (водяну), нервову і жовчну натуру (темперамент).

Люди **кровяної** натури, повнокровні з лиця, червоняві мають живу, палку, але перемінчиву вдачу, звичайно дужі і менше хорують.

Люди **лімфатичні** звичайно мають бліде повне тіло, але не дужі, легко хорують на жовни і брак крови та недокровність, — мають мляву вдачу, слабосильні.

Люди **нервової** натури звичайно худощаві і не дуже дбалі, вдачу мають живу, палку, пра-

цюють нерівно, часом багато, а часом не можуть цілком робити. — Вираз лиця в них неспокійний.

Люди жовчної натури подібні до нервної, але сильніші, витривальші в роботі, більше постійні, вдачу мають оспалу, сумну.

Не всі люди мають виразну натуру, одну з вище згаданих, звичайно є перемішані. У нашого народу є найбільше людей нервної і лімфатичної натури. Кожна людина має ще свої власні особистості, котрі мають вплив на здоров'я і жите.

Кожна людина одідичує багато признак вдачі, особистий здоров'я, прихильності до хоріб по родичах. В родинах, де батьки жили довго і діти живуть довго. Люди одідичують по батьках розум, тупоту і хороби розуму та нервів, та нахили до хоріб, як сухоти, лиха відміна матерії, тощо.

Людина, що хоче бути довго здоровою, мусить в своїм життю тримати міру в їді, питю, в холоді, теплі, в праці і супочинку. Людина якби не жила умірковано, та в найкращих житєвих обставинах, не може вічно жити — мусить з-часом умирати. Вік людини обмежаний. Живий устрій людини рівно, як машина, що є довгі часи в руху, зуживається і вкінці перестає працювати. В устрою людини в усіх приладах і в її дрібних комірках відбувається безнастанна віднова і зуживане, виміна складових частин, та всеж устрій і чинність приладів, з-часом, слабнуть і устають. Причина є в самій виміні матерії в дрібних комірках. З віком енергія виміни матерії слабне, в комірках творять ся злоги солий вапна, котрі запинюють відживлене і відновлене.

Смерть, є природна річ — і у кожної людини поодиноких житєвих приладів. У кожної людини є три головних приладів як осередки і огнища житя: мізок, серце і легкі; вони власно в хвили смерті мають найбільший вплив. Найскорше перестає працювати мізок, а на самім кінці устає бити серце.

Смерть, є природна річ — і у кожної людини мусить вона прийти, — але рідко коли приходить вона природно від старощів, від вичерпаня житєм устрою. Звичайно умирають старі люди від легкої простуди на запалення легких, від лихого кровокружляня.

Зі смертю людини устають усі діланя приладів, а найголовніше кровокружляня. Через се послідує обнижене теплоти тіла, виступають поступенні плями, ціле тіло дубіє, а дальше під впливом повітря, тепла і бактерій, йде в кінці

розклад тіла і гнитє.

ДРУГА ЧАСТИНА.

1. Бактерії.
2. Повітре.
3. Одїж.
4. Купіль.
5. Земля.
6. Вода.
7. Верем'я і клімат (підсонє).
8. Хата. Опалене, провітрене (вентиляція) і освітлене хати.
9. Відходові річи. — Знищене відходових річий і нечисти.
10. Гребанє вмерлих. Цвинтарі. (Кладовища).
11. Відживлене. — Харчі, уживні і смакові річи, напої, п'янство, курене тютюну.
13. Пошестні хороби. Відкажене.
14. Хороби від праці.
15. Здоров'я мозку і нервів. Сон.
16. Полове жите.

—O—

ВСТУП.

Жите людини стоїть в тісній звязи з природою, серед котрої вона живе.

Людина віддихає. поки жиє, безнастанно; без повітря, котрим дихає, не може жити, хочби кілька мінут, повітре може бути добре і занечищене, шкідливе для здоров'я. Люднина потребує доконче щодень для житя води до питя, до вареня харчів і до иньшого домового ужитку — вода може бути добра і лиха, — ґрунт не все однакий, є ріжний, сухий, мокрий, низинний, горбоватий, сонішний теплий, або безсонішний холодний. Людина жиє і працює в холді, то знов в горячи, на вітру або в затишу. — Се все має великий вплив на здоров'я, тому тра розважати і розказати, який се все має вплив на здоров'я і жите чоловіка.

(Далі буде).

ЧИ МАЛПИ ГОВОРЯТЬ?

(Докінчене)

Weuh-вюг — буде: "Що се є"? Сказавши твердіше воно містить в собі домагане. Ki-uh-кьюг — буде: "Мені потрібно". Kri-i? - крії — буде: "Де"? Ahr-r-r-arrrr — висловлює небезпеку. Qhui-кві — висловлює бажане. Our-h-аврг — буде: "Де ти"? Eu-nh- юнг — "Тут". Khi-iu - хію — буде: "Уважай". Khi-in-hou-хіюгав — загад відступу. Chu-h-чуг — буде: "Слухай!"

(Кінець.)

ЗАМОРСЬКИЙ

ВІСТНИК

("The Trans-Oceanic Herald")

Научно-літературний ілюстрований двотижневник, метою котрого є помагати українським робітникам та рільникам в набутю научного знання та витвореню широкого світогляду.

Виходить кожного 1-го та 15-го, кожного місяця.

В Канаді передплата на рік \$2.50, півріч. \$1.25 до Європи і Америки річно \$2.75, півріч. \$1.40.

Поодинокое число 15ц.

Zamorskyj Vistnyk

504 Queen St. W. TORONTO, ONT.

"Н О В Е С Л О В О"

(Під редакцією Др. Зенона Кузелі.)

Одинока українська демократична, незалежна газета у Німеччині

Виходить що тижня у Берліні і інформує об'єктивно про політичне, культурне і економічне положення на Україні і за кордоном.

Передплата виносить: у Німеччині — 2 М. 50 ф., у Чехії — 4 ч. К., у Франції, Бельгії та Швейцарії — 1 фр., у Німецькій Австрії — 15 К., в Польщі —

Адреса Редакції і Адміністрації:

BERLIN, W. 62., Kurfurstenst 83.

15 п. М. вмісяць: в Америці 1½ долляра піврічно.

М. Д. ПЕТЕРМАН

РУССКИЙ АПТЕКАР

410 Queen St. West.

Повідомляє всіх Русских і Українських, що отворив аптеку зі всіми американськими і заграничними лікарствами. Всякі поради для кожного уділяєть ся даром.

Русский доктор є завше в аптиці.

Всякі лікарства висилає ся на провінції, як в Канаді, так і Злучених Держав.

М. D. PETERMAN

410 Queen St. West.

(Один блок від Спадайна Ев.)

Телефон Каледж 9234. і нічний дзвоник.

СВІЖА ЯРИНА!

Родимці! Свіжу ярину, садовину, набіл і яйка дістанете в

Української Огородничої Кооперативи

Ми привозимо усей згаданий продукт власним троком до Торонта кілька разів на тиждень і розвозимо по хатах, ресторантах та бордин гавзах.

Маємо усю старокраєву ярину, як часник, кріп, тощо?

Квашені огірки і капусту будемо висилати на замовлення бочками в усі місцевости Канади.

Замовлення подавати на адресу:

PETER WOZNY

R. R. № 2.

P.O. West Hill, Ont.

Нові Книжки з Краю!

В. Винниченко.		"Географія України",	80
"Краса і Сила", 260 ст.	\$ 1.00	"Історія України",	50
"Голота", 291 сторін	1.00	"Зоологія",	60
"Боротьба", 251 сторін	1.00	"Людина",	25
"Кузь та Грицунь", 216 с.	1.00	"Про Світ Божий", (з астро-	
"Історія Якимового Будин-		номії)	50
ку", 210. сторін	1.00	Театральні Твори	
"Рівновага", 274 сторін	1.00	написані в краю підчас війни:	
"По Свій", 208 сторін	1.00	Елисей Карпенко.	
"Босяк", 246 сторін	1.00	"Момот Нір", (трагедія)	30
"Чесність з собою", 268 с.	1.00	"Білі Ночі", (драма)	20
"Хочу", 303 сторін	1.25	"Осінної Ночі", (трагедія)	15
"Божки", 356 сторін	1.50	"Святого Вечера", (драма)	15
"Між двох сил", 136 ст.	50	Найновіші видання в Америці:	
Всі разом — Десять доллярів.		Осип Мегас. "Трагедія Гали-	
Інші Книжки		цької України",	1.00
"Син України", з кольорови-		Антон Сінклер. "Нетри",	1.00
ми образками	\$ 2.00	А. Чайковський. "Відвдячив-	
Книжки шкільні		ся",	1.00
"Математика", практичні по-		А. Богданов. "Корот. Виклад	
ради з арифметики і геомет-		Політичної Економії",	2.50
рії	50	В. Короленко. "Без Языка",	70
"Фізика",	60		

Українці! Повніше наведені книжки, це книжки дуже гарного змісту і виданий на них гріш принесе Вам велику духову користь. Замовлення проситься слати на адресу:

SICZOWY BAZAR

34 E. 7th St. New York.

P. S. Пересилку і "текс" оплачуємо самі, хто бере в нас книжок не менш як на 10 доллярів.

Для Клубів, Бібліотек і Агентів даємо опуст.

Українсько-Швайцарська Торговельна Комора.

(КОМУНІКАТ УКРАЇНСЬКОЇ ТОРГОВЕЛЬНОЇ КОМОРИ В ЖЕНЕВІ.)

Громадяне! Літом минулого року заснована в Швайцарії в інтернаціональному місті ЖЕНЕВА єдина на весь світ **УКРАЇНСЬКА ТОРГОВЕЛЬНА КОМОРА**.

Не зважаючи на величезні труднощі як от брак стало-го сполучення з Батьківщиною та відсутність вимінного курсу на українську валюту, КОМОРА робила все можливе аби посунути наперед доручену їй урядом і народом справу а тим облегшити міжнародне становище України в переконанню що економічний чинник в сучасному соціальному стані являєть ся чи не найголовнішим. КОМОРА не вмішувала ся в жадні політичні справи як Інституція цілком аполітична а втім:

1. — Вивчила стан індустрії і міжнародного торгу й збрала майже вичерпуючий матеріал що до різних їх галузів а особливо про тіі які більш потрібні українському селянинові та робітнику.

2. — Увійшла в безпосередні зносини з усіма головними представниками швайцарської та іншої індустрії і їх синдикатами.

3. — Дослідила нормальний і сучасний оскільки можливо стан українського господарства окремих країн Української Землі та ознайомила ся з становищем торгу і промисловости у всіх державах де мешка український нарід.

4. — Вивчила стан всесвітнього грошового ринку.

Завдяки отій праці КОМОРА має змогу тепер подавати своїм членам усі потрібні вказівки та інформації й приймати на себе посередництво у всіх справах що тичуть ся куплі і продажу всіякого краму а також в всіякого роду банкових операціях.

Те все цілком безплатно для своїх членів.

Щоби показати національну потребу свого існування ми зазначемо в кількох точках фактичний результат досягнений зараз КОМОРОЮ

5. — Утримує власний для дослідів та використання **Архив**

6. — Обширну по всіх галузях торгу і промисловости **Картотеку**

7. — **Бібліотеку**

8. — Читальню до котрої з днем сього 9-го Серп. надходить регулярно на всіх мовах 264 періодичних а переважно спеціальних видань

9. — Заснувала постійну **Виставку - Музей** виробів і зразків промисловости від своїх членів та співців

українських природничих і господарських багатств.

10. — Комора має зараз 87 дійсних членів з найвпливовіших банків, фірм, купців та промисловців з різних країн світу

11. — Вона гуртує у власному помешканю усю українську колонію в Женеві разом з "Українським Клубом", і "Жіночим Гуртком" і иньшими господарськими інституціями.

12. — Видає свої бюлетені економічні, комунікати до преси і иньші видання як от приготувала до друку велику в кольорах і порівнюючих малюнках стінну мапу економічних багатств України, свій офіційний орган **"Вістник"** ет

13. — Збрала 88 досьє з газетними витинками і прочим матеріалом про окремі питання економічні і фінансові та особистости користні для піднесення добробуту народного.

14. — Провадить щоденник економічно-фінансових і господарських новин що торкають ся України на підставі світової преси та власних відомостів і кореспонденцій з краю. Досі занотовано 549 §§ на 256 листах.

15. — Помістила за весь час 43 оригінальні статті пера своїх співробітників та секретаріату про Україну в різних органах усього світу.

Усю цю працю КОМОРА виконала на власні мізерні засоби своїх членів та їх членські внески. При чому треба підкреслити що увесь її Виділ працював цілком безплатно.

Звертаючи увагу на все вище написане ми пропонуємо всім американським і канадйським купцям, фінансістам, промисловцям і Інституції як національним що мають або хочуть мати інтерес з Українцями де б вони не мешкали і до якоїб. держави не належали **вступати в члени** до нашої Комори в Женеві.

Членський внесок виносить лише 10 дол. для окремої особи і 20 дол. для Інституції.

Для Земляків що мешкають в Сполучених Державах та Канаді це не висока квота зогляду на валюту а Українській Торговельній Коморі єдиній на весь світ дасть можливість провадити далі своєю користну працю для рідного народу і промислу та торгівлі.

Громадяне, за Вами черга!

Підписуючи вступну заяву треба вислати гроші (членські вкладки) на сю адресу:

Ukrain,-Swiss Chamber of Commerce

Rue du Marche, 18

GENEVE, SWIS.

За Виділ Комори —

Директор:

Секретар:

Евген Бачинський.

ТРЕБА РОБІТНИКІВ.

Робота в фабриці. Платня від 42½ до 47½ цент. на годину. Мешкане 50 ц. на тиждень. Добра їда. Візьміть потяг до Niagara Falls а звідтам трамваем до Chippawa, Ont.

Компанія дає 4 години бонусу на тиждень.
North Company Chippawa, Ont.

ПОТРІБНО РОБІТНИКІВ!

Велика фабрична компанія може дати сталу роботу багатьом робітникам з платнею від 45 до 56 ц. на годину.

Зголошуйтесь до:

American Cynamid Co. Niagara Falls, Ont.